

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
Навчально-науковий інститут економіки і управління
Кафедра фінансів

«До захисту в ЕК»
Директор інституту

_____ Олег ШЕРЕМЕТ

« ____ » _____ 2024 р.

«До захисту допущено»
Завідувач кафедри

_____ Лада ШІРІНЯН

« ____ » _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
НА ЗДОБУТТЯ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА

зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(код та назва спеціальності)

освітньо-професійної програми Фінанси, банківська справа та страхування

на тему: **Система забезпечення фінансового розвитку підприємства**

Виконала (в): здобувач 3 курсу

Мельник Карина Анатоліївна
(прізвище, ім'я, по батькові повністю)

_____ (підпис)

Керівник: Банзула Каріна Євгенівна
(прізвище, ім'я, по батькові повністю)

_____ (підпис)

Рецензент

_____ (ім'я та прізвище)

_____ (підпис)

Я, як здобувач (ка) Національного університету харчових технологій, розумію і підтримую політику університету з академічної доброчесності. Я, не надавав (ла) і не одержував (ла) недозволеної допомоги під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Здобувач (ка) _____
(підпис)

Київ – 2024р.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Інститут (факультет) Навчально-науковий інститут економіки і управління
Кафедра фінансів

Освітній ступінь бакалавр

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

(код і назва)

Освітньо-професійна програма Фінанси, банківська справа та страхування»

(назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри фінансів

д.е.н., професор

Лада ШІРІНЯН

“ ” 20 року

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА

Мельник Карина Анатоліївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи **Система забезпечення фінансового розвитку підприємства**
керівник роботи **Банзула Каріна Євгенівна**

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом закладу вищої освіти від “14 листопада 2023 року №935-
КС

2. Строк подання здобувачем роботи 25 січня 2024 року

3. Вихідні дані до роботи підручники, навчальні посібники, періодичні
видання, статті, фінансова та статистична звітність підприємства, дані
бухгалтерського обліку

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)
Вступ, Розділ 1. Теоретико-методологічні основи забезпечення фінансового
розвитку підприємства, Розділ 2. Аналіз фінансового розвитку та
фінансового стану АТ "Подільський цемент", Розділ 3. Забезпечення
фінансового розвитку АТ "Подільський цемент" на перспективу, Висновки,
Список використаних джерел, Додатки

5. Перелік графічного матеріалу

---

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
I	Каріна БАНЗУЛА		
II	Каріна БАНЗУЛА		
III	Каріна БАНЗУЛА		

7. Дата видачі завдання 14 листопада 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Вступ	09.11.2023	
2	Розділ 1. Теоретико-методологічні основи забезпечення фінансового розвитку підприємства	20.11.2023	
3	Розділ 2. Аналіз фінансового розвитку та фінансового стану АТ "Подільський цемент"	13.12.2023	
4	Розділ 3. Забезпечення фінансового розвитку АТ "Подільський цемент" на перспективу	27.12.2023	
5	Висновки	10.01.2024	
6	Список використаних джерел	17.01.2024	
7	Додатки	24.01.2024	

Здобувач

_____ (підпис)

Керівник роботи

_____ (підпис)

Карина МЕЛЬНИК

(прізвище та ініціали)

Каріна БАНЗУЛА

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Мельник К.А. «Система забезпечення фінансового розвитку підприємства».

Кваліфікаційна робота на отримання освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» – Національний університет харчових технологій, Київ, 2024.

У кваліфікаційній роботі розглянуто теоретичні аспекти забезпечення фінансового розвитку підприємства.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У вступі обґрунтовується актуальність теми та формулюються завдання подальшого дослідження.

У першому розділі роботи розкрито теоретико-методологічні основи забезпечення фінансового розвитку підприємства.

У другому розділі кваліфікаційної роботи проведено аналіз фінансового розвитку та фінансового стану АТ "Подільський цемент".

У третьому розділі кваліфікаційної роботи обґрунтовано шляхи забезпечення фінансового розвитку АТ "Подільський цемент" на перспективу.

Ключові слова: *розвиток, капітал, прибуток, оптимізація.*

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА	
1.1. Економічна сутність та значення фінансового розвитку підприємства сучасних умовах господарювання	6
1.2. Прибуток як основа фінансового розвитку підприємства	14
1.3. Методологічні основи обґрунтування ефективності фінансового розвитку підприємства	22
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО РОЗВИТКУ ТА ФІНАНСОВОГО СТАНУ АТ "ПОДІЛЬСЬКИЙ ЦЕМЕНТ"	
2.1. Техніко-економічна характеристика підприємства	28
2.2. Оцінка фінансового стану АТ "Подільський цемент"	32
2.3. Аналіз фінансового розвитку підприємства	46
РОЗДІЛ 3. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО РОЗВИТКУ АТ "ПОДІЛЬСЬКИЙ ЦЕМЕНТ" НА ПЕРСПЕКТИВУ	
3.1. Розробка стратегії розвитку підприємства	63
3.2. Оптимізація структури капіталу АТ "Подільський цемент"	73
3.3. Прогнозування фінансових результатів та оцінка фінансового розвитку АТ "Подільський цемент" на перспективу	80
ВИСНОВКИ	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	97
ДОДАТКИ	104

ВСТУП

Актуальність теми. Умови введення підприємницької діяльності в сучасних реаліях соціально-економічного життя України є нестабільними та дестабілізуючими. Монетарні та фіскальні антикризові методи державного регулювання та трьохкратна девальвація національної валюти призводить до недоотримання прибутку, наростання збитковості, банкрутства, у результаті чого підприємствами не забезпечується не тільки розширене, а й просте відтворення і, як наслідок, знижується стійкість до умов функціонування виробничо-господарської діяльності суб'єкта підприємницької діяльності, тому проблема фінансового забезпечення стійкого розвитку підприємства залишається надзвичайно актуальною.

Сучасний період забезпечення фінансовими ресурсами виявив низку проблем у діяльності господарюючих суб'єктів на макро- і мікрорівні, які знайшли відображення в їх нестійкому розвитку та потраплянню в так звану ентропію, тобто підприємства вийшли з системи динамічної рівноваги. Це ставить перед менеджерами цих підприємств низку завдань, що вимагають швидкого вирішення. Зокрема, збільшення рентабельності, платоспроможності та зменшення собівартості ставить перед ними завдання формування та вдосконалення фінансового забезпечення, функціонування якого давало б можливість стабільного розвитку на перспективу. У сучасних умовах економічна сутність та особливості значення фінансового забезпечення стійкого розвитку підприємства якісно змінюється. Воно трансформується з пасивного розподільного та перерозподільного механізмів валового внутрішнього продукту в основний регулятор господарської діяльності сучасних підприємств.

Проблематика теоретичного базису та практики фінансового забезпечення стійкого розвитку підприємства є однією з найбільш дискусійних у сучасній науці і представлена в наукових працях вітчизняних та закордонних авторів: В. Андрущенко, Г. Базарової, Ю. Вавилова, О.Василика, О. Гончаренко, В. Дем'янишина, О. Кириленко, К. Павлюка, І.

Ткачук, В. Федосова, К. Рейнхарда, К. Рогоффа, А. Фатаса, І. Міхаса. Незважаючи на наявність значного обсягу наукових досліджень, під час формування теоретичного підґрунтя фінансового забезпечення підприємств недостатня увага приділяється врахуванню їх ролі у забезпеченні стійкого розвитку підприємства.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження складових підсистем фінансового механізму, що забезпечують стійкий розвиток підприємства.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- розглянути теоретичні аспекти фінансового розвитку на промислових підприємствах;
- провести фінансово-економічний аналіз діяльності АТ "Подільський цемент";
- проаналізувати фінансовий стан підприємства;
- проаналізувати достатність капіталу для забезпечення фінансового розвитку підприємства;
- визначити та виміряти кількісний вплив різних чинників на зміну чистого прибутку підприємства;
- оцінити ефективність фінансового розвитку підприємства;
- запропонувати шляхи та розрахувати резерви зростання чистого прибутку підприємства;
- сформулювати пропозиції щодо вдосконалення фінансового розвитку підприємства.
- надати практичні рекомендації щодо покращення фінансової ситуації та управління прибутком на підприємстві.

Об'єктом дослідження є фінансовий розвиток АТ "Подільський цемент" та механізм його забезпечення.

Предметом дослідження є фактори, що впливають на фінансовий розвиток підприємства та формування прибутку, політика управління прибутком на підприємстві.

Методи дослідження. У процесі дослідження застосовувались загальнонаукові та спеціальні методи, а саме: теоретичного узагальнення; дедуктивний; статистичного аналізу; експертних оцінок; графічний.

Інформаційною базою дослідження кваліфікаційної роботи є нормативно-законодавчі акти України, праці науковців, фінансова звітність АТ "Подільський цемент".

Практична цінність отриманих результатів полягає в тому, що результати отримані в процесі дослідження можуть бути використані для забезпечення сталого фінансового розвитку підприємства.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність та значення фінансового розвитку підприємства в сучасних умовах господарювання

Розвиток є необхідною умовою управлінської, виробничої, фінансово-економічної, техніко-технологічної тощо діяльності підприємства. В умовах динамічного середовища все більшої актуальності набуває процес розвитку підприємства, при основними принципами якого визнаються стабільність, своєчасність, адекватність зовнішнім умовам тощо. Кожен суб'єкт підприємництва прагне при мінімальних зусиллях досягнути ефективних та оптимальних змін, які направлені на реалізацію мети та стратегії діяльності усього підприємства. Так чи інакше, багатофункціональне середовище існування вимагає взаємоузгодженості виконання конкретних цілей, які спрямовані на досягнення комплексного результату.

В сучасних умовах однією з актуальних проблем є управління фінансовим розвитком на підприємствах України. Фінансовий розвиток передбачає поєднання стратегії утримання ринку і його захоплення, залежить від фінансової стійкості підприємства і ринкової ситуації.

Поняття "фінансовий розвиток підприємства" включає в себе оптимальне поєднання фінансових ресурсів і засобів праці для досягнення кінцевої мети діяльності кожного підприємства.

Підприємство у процесі своєї господарської діяльності стикається з багатьма контрагентами (кредиторами, дебіторами). Тому, аби посісти своє місце на ринку й успішно працювати, підприємство має враховувати багато чинників, що впливають на його діяльність, планувати й прогнозувати власні кроки. Звичайно, досить важливе значення має професійна робота маркетингової служби підприємства. Однак на сучасному етапі розвитку дедалі вагомішого значення набуває саме управління фінансовою системою

підприємства, оскільки фінансові ресурси є базисним ресурсом, без якого неможливе функціонування й розвиток підприємства.

Рух коштів, його швидкість і масштаби визначають працездатність фінансової системи компанії і доцільність фінансового розвитку. З руху коштів розпочинається і ним же завершується грошовий кругообіг підприємства, оборот усього капіталу. Саме тому рух коштів, грошовий обіг на підприємстві є основною ланкою в процесі обороту капіталу.

Фінансовий розвиток включає в себе формування фінансові ресурсів ще до початку діяльності підприємства у процесі утворення статутного фонду. Далі ці кошти інвестуються для забезпечення виробничо-господарської діяльності, розширення й розвитку виробництва. Саме так підприємство отримує можливість займатися виробництвом збутом продукції, одержувати доходи. Грошові ресурси підприємств зберігаються в касі, а також на поточному, валютному та інших рахунках у банківських установах.

У процесі реалізації продукції, робіт, послуг на рахунки підприємств постійно надходять кошти у вигляді виручки від реалізації. Грошові ресурси надходять також від фінансово-інвестиційної діяльності підприємств: від акцій, облігацій та інших видів цінних паперів; від вкладання коштів на депозитні рахунки; від здавання майна в оренду. Однак підприємство розпоряджається не всіма коштами, які воно одержує. Так, у складі виручки від реалізації продукції на підприємство надходять суми акцизного збору, податку на додану вартість, мито, котрі підлягають внесенню до бюджету. Частина грошових надходжень, що залишилася після відрахувань до бюджету акцизного збору, податку на додану вартість, мита, спрямовується на заміщення коштів, авансованих в оборотні та основні фонди, на виконання фінансових зобов'язань перед бюджетом, позабюджетними фондами, банками, страховими організаціями та іншими суб'єктами господарювання. Частина грошових надходжень, яка залишилася, формує валовий і чистий дохід, прибуток.

Важливою особливістю фінансової системи та ефективності фінансового розвитку підприємства є формування й використання різноманітних грошових фондів. Грошові фонди — це частина коштів, які мають цільове спрямування. Через них здійснюється забезпечення господарської діяльності необхідними грошовими ресурсами, а також розширеного виробництва: фінансування науково-технічного прогресу; опанування і впровадження нової техніки; економічне стимулювання; розрахунки з бюджетом, банками. До таких фондів належать: статутний фонд, фонд оплати праці, амортизаційний (на державних підприємствах), розвитку виробництва, соціального призначення, заохочення, резервний фонд тощо. При організації підприємство повинне мати статутний фонд, або статутний капітал, за рахунок якого формуються основні фонди й обігові кошти.

Формування статутного капіталу, його ефективне використання, управління ним — одне з головних завдань фінансової служби підприємства. Сума статутного капіталу акціонерного товариства відображає суму емітованих ним акцій, а державного і муніципального підприємства, як правило, — вартість наявних основних фондів. Статутний капітал змінюється підприємством зазвичай за результатами роботи за рік після внесення змін в установчі документи. Збільшити (зменшити) статутний капітал можна за рахунок випуску в обіг додаткових акцій (або вилучення з обігу якоїсь їх кількості), а також шляхом збільшення (зменшення) номіналу старих акцій.

До елементу фінансових ресурсів підприємства — "додаткового капіталу" належать:

- результати переоцінки основних фондів, тобто їхня дооцінка;
- емісійний дохід акціонерного товариства (дохід від продажу акцій більший від їхньої номінальної вартості);
- безкоштовно отримані грошові й матеріальні цінності на виробничі цілі;
- асигнування з бюджету на фінансування капітальних вкладень;

- асигнування на поповнення обігових коштів.

Резервний капітал - це грошовий фонд підприємства, що створюється з відрахувань від прибутку. Він спрямовується на покриття збитків, а в акціонерних товариствах також для погашення зобов'язань за іменними акціями та облігаціями товариства.

Фонд накопичення - це кошти, що відраховуються з чистого прибутку підприємства і спрямовуються на розвиток діяльності підприємства. Зрозуміло, що лише чистого прибутку не завжди вистачає для фінансування програми розвитку підприємства.

В акціонерних товариствах існує поняття "акціонерний капітал", що означає суму активів товариства за вирахуванням його боргів. Таким чином, акціонерний капітал являє собою практично суму власних коштів акціонерного товариства і включає в себе всі вище зазначені фонди (за винятком інвестиційного), а також деякі інші.

Фонд споживання створюється за рахунок відрахувань від чистого прибутку і спрямовується на виплату дивідендів (в акціонерних товариствах), одноразових заохочень, матеріальної допомоги, на оплату додаткових відпусток, харчування, проїзду на транспорті тощо.

Крім розглянутих вище постійних грошових фондів, підприємства періодично створюють оперативні грошові фонди. Двічі або один раз на місяць на підприємстві формується фонд для виплати заробітної плати. Його основою є фонд оплати праці. Для забезпечення своєчасної виплати заробітної плати підприємства розв'язують низку завдань. Із цією метою на рахунку накопичуються необхідні кошти, а за їхньої відсутності підприємство звертається до банку по кредит на виплату заробітної плати. Важливим є визначення оптимальних строків виплати заробітної плати і кількості днів, необхідних для цього.

Зазвичай один раз на рік має створюватися фонд для виплати акціонерам дивідендів за акціями.

Також на підприємстві формується низка інших грошових фондів: для погашення кредитів банків, опанування нової техніки, науково-дослідних робіт.

Підприємства використовують кошти не лише у фондовій формі. Так, використання підприємством коштів для виконання фінансових зобов'язань перед бюджетом і позабюджетними фондами, банками, страховими організаціями здійснюється в нефондовій формі. У нефондовій формі підприємства також одержують дотації та субсидії, спонсорські внески. Отже, ми бачимо, що фінансові ресурси підприємства існують як у фондовій, так і у нефондовій формі, фактично будучи коштами підприємства, котрі мають або не мають цільової спрямованості. Таким чином, ми підходимо до поняття "фінансові ресурси". Щоб зрозуміти краще сутність цього поняття, проаналізуємо різні "очки зору з цього приводу.

Така значущість категорії фінансові ресурси в організації та розвитку будь-якого підприємства потребує чіткого визначення цього терміна. На жаль, в економічній літературі досі немає єдиної думки щодо визначення фінансових ресурсів, їх складу, методів впливу на ефективність господарювання. Тому спробуємо розібратися в суті цього поняття, враховуючи точки зору різних сучасних науковців.

Аналіз сутності фінансових ресурсів розпочнемо з визначення, яке наводиться у фінансово-кредитному словнику: "Фінансові ресурси — це грошові кошти, які перебувають у розпорядженні підприємств, господарських організацій та установ". Як бачимо, у наведеному значенні фінансові ресурси прирівнюються до коштів. Але кошти, які перебувають на поточному, валютному рахунках, у касі підприємства знеособлені й не мають цільового призначення. Отже, відбувається ототожнення фінансових ресурсів із грошовими, тоді як перші є специфічнішим явищем.

Сичов вважає, що "фінансові ресурси — це грошові нагромадження і грошові фонди, що створюються підприємствами, об'єднаннями в процесі розподілу і перерозподілу суспільного продукту і національного доходу". В

цьому разі необхідне деяке уточнення, оскільки не всі грошові фонди, які формуються на підприємстві, є фінансовими ресурсами, наприклад фонд заробітної плати. Крім того, у наведеному визначенні відсутнє призначення фінансових ресурсів. Тому дехто з авторів уточнює призначення фінансових ресурсів у процесі господарської діяльності [49].

На думку В.М. Родіонової "[52] фінансові ресурси підприємства — це грошові доходи і нагромадження, які перебувають у розпорядженні суб'єкта господарювання і призначені для виконання фінансових зобов'язань, здійснення витрат розширеного відтворення та економічного стимулювання працюючих". Недолік цього визначення в тому, що не відображаються джерела формування фінансових ресурсів.

В.К. Сенчагов [42] при визначенні поняття фінансових ресурсів вказує на джерела їхнього формування і вважає, що "фінансові ресурси народного господарства являють собою сукупність грошових нагромаджень, амортизаційних відрахувань та інших грошових засобів, які формуються в процесі створення, розподілу і перерозподілу сукупного суспільного продукту". Але знов-таки, у наведеному визначенні відсутнє призначення фінансових ресурсів.

А.В. Нечипоренко [40] вважає, що фінансові ресурси мають відповідати низці критеріїв, а саме: наявності джерел створення, формі виявлення й цільовому призначенню. З огляду на це К.В. Павлюк дає таке визначення: "Фінансові ресурси — це грошові нагромадження і доходи, які створюються в процесі розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту й зосереджуються у відповідних фондах для забезпечення безперервності розширеного відтворення й задоволення інших суспільних потреб".

О.В. Добровольська [17] вказує, що "фінансові ресурси — це сукупність коштів, що є в розпорядженні держави та суб'єктів господарювання". Знов-таки, це визначення не точне й не повне, оскільки зводить поняття "фінансові ресурси" до сукупної маси коштів на підприємстві. На противагу цьому

фінансові ресурси характеризують грошові нагромадження, грошові фонди, які формуються в процесі розподілу створеного на підприємстві продукту.

Л.І. Бровко [7] відзначає, що "фінансові ресурси — це частина грошових коштів суб'єктів господарювання, яка перебуває у їхньому розпорядженні і спрямовується на виробничий, соціальний розвиток, матеріальне заохочення". Таким чином, грошові засоби можна віднести до фінансових ресурсів тільки в період їх використання не за цільовим призначенням.

О.В. Горідько [12] вважає, що "до фінансових ресурсів належать усі грошові фонди й та частина коштів, яка використовується в нефондовій формі". Проблема в тому, що, як зазначалося вище, таким чином до фінансових ресурсів належить фонд заробітної плати, спрямований на відтворення робочої сили в процесі виробництва, фонд обігових коштів, призначений для відшкодування спожитих у процесі виробництва предметів праці, частина амортизаційних відрахувань, яка спрямовується на відшкодування в процесі виробництва основних фондів у межах простого відтворення. Однак ці фонди не є вільними фінансовими ресурсами підприємства, які воно може використовувати.

Це можна пояснити тим, що ці фонди формуються завдяки реалізації створеного на підприємстві продукту, а отже, додаються до собівартості. Але ж треба враховувати, що фінансові ресурси призначені для забезпечення саме розширеного виробництва. Тому Ю.В. Петленко розглядає фінансові ресурси як "грошові кошти, залучені в господарський оборот підприємства з різних джерел, сформованих під впливом організаційно-правових норм господарювання, призначені для покриття його власних потреб". Думка автора досить цікава, хоча дещо треба уточнити. По-перше, фінансові ресурси — це лише частина коштів, оскільки поняття "грошові кошти" значно ширше. По-друге, фінансові ресурси призначені для створення умов розширеного відтворення виробництва, а не для покриття власних потреб підприємства у розрізі споживання.

Отже, проаналізувавши всі наведені думки авторів різних економічних шкіл, ми доходимо висновку, що поняття "фінансові ресурси" досить складне й потребує детального дослідження і постійного вдосконалення.

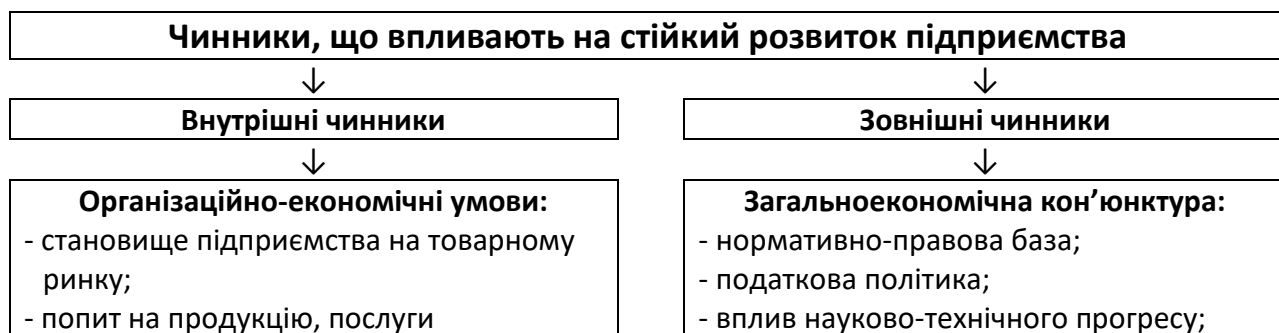
Оскільки визначення будь-якого явища має відображати його сутність, то і визначення фінансових ресурсів повинне чітко визначати їх форму, джерела - призначення. Тому, мабуть, фінансовими ресурсами доцільно вважати частину коштів підприємства у фондовій і нефондовій формі, яка формується у результаті розподілу виробленого продукту, залучається до діяльності підприємства з різних джерел і спрямовується на забезпечення розширеного відтворення виробництва.

Так чи інакше проблема визначення поняття "фінансові ресурси" залишається досить актуальною в сучасній економічній науці, оскільки потребує чіткого визначення й пояснення.

Таким чином, збалансований фінансовий розвиток підприємства - це сукупність кількісних і якісних змін у фінансовій діяльності підприємства, які покращують фінансовий стан підприємства шляхом забезпечення фінансової рівноваги та сприяють підвищенню здатності підприємства протидіяти негативним впливам зовнішнього середовища.

Збалансований фінансовий розвиток підприємства є запорукою його успішного функціонування, особливо в кризових умовах, дає змогу забезпечити високоефективну господарську діяльність та конкурентоспроможність підприємства.

Тарасова Е.В. [52] відзначає, що стійкість розвитку промислового підприємства залежить від сукупності внутрішніх і зовнішніх чинників, які наведено на рис. 1.1.

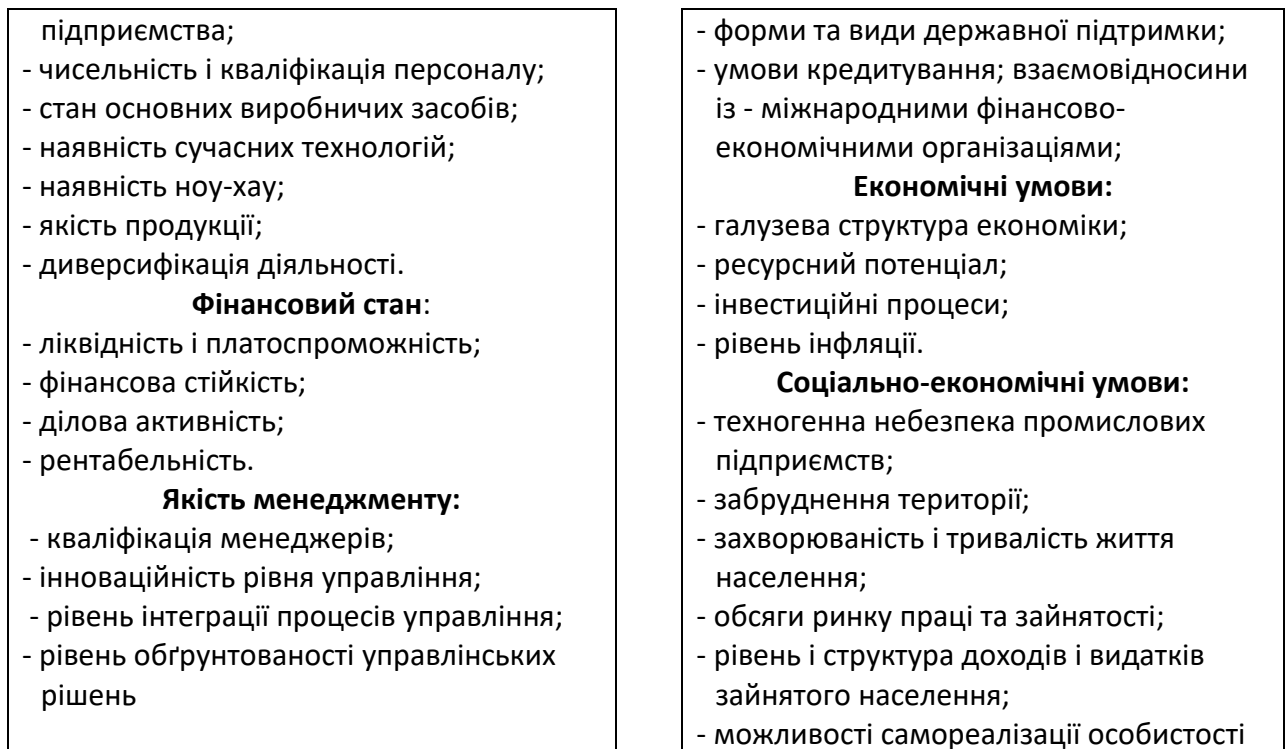

Рис. 1.1. Система чинників стійкого розвитку підприємства

Найважливішою зі складових стійкого функціонування та розвитку промислового підприємства є саме фінансова складова, а отже, вихідною базою для управління фінансовою стійкістю підприємства є його фактичний фінансовий стан.

1.2. Прибуток як основа фінансового розвитку підприємства

Прибуток підприємства – головне джерело його розвитку. За його допомогою підприємство в змозі вдосконалити свою матеріально-технічну базу, розробити нові типи продукції, проводити успішну фінансову та інвестиційну діяльність. Із приростом прибутку підприємства збільшуються податкові відрахування до бюджетів усіх рівнів, тобто за його допомогою зростає соціально-економічне становище не лише окремого підприємства, а й держави у цілому. Максимізація прибутку підприємства – це основне завдання фінансових менеджерів вищої ланки підприємства. Досягнення цієї мети можливе лише за умов ефективного управління структурою капіталу підприємства, його витратами та доходами, якісного управління вхідними та вихідними грошовими потоками.

Туркот О.А. [46] відзначає, що у сучасних умовах саме прибуток як багатопланове економічне явище має різні форми та види прояву. У зв'язку із цим процес управління прибутком має неабияке значення як для підприємства, так і держави. Неточність у визначенні видів прибутку суб'єктів господарювання зумовлює суперечність під час управління ним, а отже, й отримання не зовсім точних результатів, що в кінцевому підсумку призводить до неможливості повноцінного виконання прибутком усіх його функцій.

Поява прибутку безпосередньо пов'язана з появою категорії «витрати виробництва». Прибуток – це та частина додаткової вартості, яка залишається після покриття витрат виробництва. Додатковий продукт - це вартість, створювана виробниками понад вартість необхідного прибутку. Додатковий продукт властивий усім суспільно-економічним формаціям і є однією з важливих умов їх успішного розвитку.

Отже, об'єктивна основа існування прибутку пов'язана з необхідністю первинного розподілу додаткового прибутку. Прибуток - це форма виявлення вартості додаткового продукту.

Таким чином, прибуток є об'єктивною економічною категорією. Тому на його формування впливають об'єктивні процеси, які відбуваються в суспільстві, у сфері виробництва й розподілу валового внутрішнього продукту.

Прибуток як економічна категорія є грошовим виразом вартості реалізованого чистого доходу, основною формою грошових накопичень суб'єктів господарювання. Він характеризує дохідність підприємства, окупність вкладених витрат і використаного майна в результаті здійснення відповідних заходів.

Прибуток - це перевищення доходів над витратами, а протилежна ситуація називається збитком. З економічного погляду прибуток - це різниця між грошовими надходженнями і грошовими виплатами. З господарського погляду прибуток - це різниця між майновим станом підприємства на кінець і

початок звітного періоду. Теоретиками бухгалтерського обліку описані можливі парадоксальні ситуації, пов'язані з прибутком. Важливо розуміти, що прибуток, обчислений у бухгалтерському обліку, не відображає дійсного результату господарської діяльності. Це привело до чіткого розмежування таких понять, як бухгалтерський та економічний прибуток. Перший є результатом реалізації товарів і послуг, другий - результатом роботи капіталу. Така ідея двох трактувань прибутку набула розвитку завдяки Д. Соломонові. Він виходив з передумови, що концепція прибутку потрібна для трьох цілей:

- обчислення податків;
- захисту кредиторів;
- вибору розумної інвестиційної політики.

У сучасній теорії обліку в англomовних країнах насамперед розрізняють податкову й економічну концепції прибутку. В зв'язку з цим можливі два варіанти обчислення прибутку: в першому — бухгалтерський прибуток дорівнює оподатковуваному, в другому — їхні суми не збігаються. У першому випадку погляд користувачів бухгалтерської інформації спрямований у минуле, у другому — в майбутнє. В останньому випадку враховано той факт, що дані фінансової звітності впливають на курс акцій підприємства. Тому прибуток, показаний у балансі та звіті про прибутки і збитки, не повинен бути тотожним прибутку, з якого сплачуються податки.

У процесі виробничо-господарської діяльності підприємство створює додану вартість, що включає в себе витрати живої праці і накопичення.

Прибутком може вважатися тільки та частина доданої вартості, що створена в результаті реалізації продукції (товарів), виконання робіт, надання послуг.

Реалізація інших активів, надходження від позареалізаційних операцій та інші формують дохід.

В господарському кодексі України зазначено, що прибуток (доход) суб'єкта господарювання є показником фінансових результатів його

господарської діяльності, що визначається шляхом зменшення суми валового доходу суб'єкта господарювання за певний період на суму валових витрат та суму амортизаційних відрахувань.

Представник голландської школи Л. Сей відмічав, що при визначенні суми прибутку його реальну вартість можна визначити лише після ліквідації підприємства по ліквідаційному балансу, коли повністю завершені всі операції і бухгалтерія може констатувати свій об'єкт – гроші [13].

А. Маршалл [31] вважав, що з доходів, окрім уже перераховано вище, слід також віднімати і винагороду використовуваних у виробництві капіталів. При цьому не вказувалось, про які саме капітали йдеться: залучені, власні, постійні чи про пасив у цілому.

За Левченком Н.М. [60] прибуток є однією з основних категорій товарного виробництва. Це передусім категорія, що характеризує відносини, які складаються в процесі суспільного виробництва.

Дж. Ст. Міль вважав, що прибуток можна розраховувати шляхом віднімання з доходів суми витрат на закупівлю матеріалів та послуг, суми виплаченої заробітної плати персоналу.

Шеремет А.Д., Сайфулин Р.С. [62] вважають, що прибуток в умовах ринкової економіки складає основу економічного розвитку підприємства. Ріст прибутку створює фінансову базу для самофінансування, розширеного відтворення, вирішення проблем соціальних та матеріальних проблем трудових колективів. За рахунок прибутків виконується також частина зобов'язань підприємства перед бюджетом, банками та іншими юридичними особами. Показники прибутку характеризують ступінь ділової активності і фінансового благополуччя.

Пилипенко О.І. [43] визначає прибуток як частину виручки, що залишається після відшкодування всіх витрат на виробничу і комерційну діяльність підприємства. Характеризуючи перевищення надходжень над витратами, прибуток виражає мету підприємницької діяльності і береться за головний показник її результативності (ефективності).

Бражник Л.В. [6] вважає, що результатом господарської діяльності є економічний її підсумок у грошовій формі, який має два “плюси” прояву: позитивний і негативний, тобто прибуток і збиток. Позитивний фінансовий результат – прибуток – є метою, заради якої працює, або, принаймні, повинно працювати підприємство.

Згідно з Поддєрьогіним А.М. поява прибутку безпосередньо пов’язана з появою категорії «витрати виробництва». Прибуток - це та частина додаткової вартості продукту, що реалізується підприємством, яка залишається після покриття витрат виробництва. Відособлення частини вартості продукції у вигляді витрат виступає в грошовому виразі як собівартість продукції [43].

Додатковий продукт - це вартість, створювана виробниками понад вартість необхідного продукту. Додатковий продукт властивий усім суспільно-економічним формаціям і є однією з важливих умов їхнього успішного розвитку.

Прибуток - це частина додаткової вартості, виробленої і реалізованої, готової до розподілу. Підприємство одержує прибуток після того, як втілена у створеному продукті вартість буде реалізована і набере грошової форми.

Отже, об’єктивна основа існування прибутку пов’язана з необхідністю первинного розподілу додаткового продукту. Прибуток - це форма прояву вартості додаткового продукту.

Змістовним є визначення прибутку І. О. Бланка, який стверджує, що прибуток - це втілення у грошовій формі чистого доходу підприємства на вкладений капітал, який характеризує його винагороду за здійснення підприємницької діяльності та є різницею між сукупними доходами та сукупними витратами у процесі здійснення цієї діяльності [3].

Ним зазначено, що в умовах ринкової економіки прибуток є:

- головною метою підприємницької діяльності;
- базою економічного розвитку держави;
- критерієм ефективності фінансово-господарської діяльності;

- основним внутрішнім джерелом формування фінансових ресурсів, які забезпечують розвиток підприємства;
- головним джерелом зростання ринкової вартості підприємства;
- важливим джерелом задоволення соціальних потреб суспільства;
- основним захисним механізмом від загрози банкрутства підприємства.

Мочерний С.В. [39] визначає прибуток як одну з форм чистого доходу в умовах розвинутих товарно-грошових відносин, що виражає вартість додаткового і частково необхідного продукту, за своєю величиною - це різниця між продажною ціною товару і витратами на його виробництво.

Грещак М. Г. [16] вважає прибуток тою частиною виручки, що залишається після відшкодування всіх витрат на виробничу і комерційну діяльність підприємства. Характеризуючи перевищення надходжень над витратами, прибуток виражає мету підприємницької діяльності і береться за головний показник її результативності (ефективності).

Русак Н.А., Русак В.А. відмічають, що прибуток – це реалізована частина чистого доходу, створеного додатковою працею колективу підприємства. Значення прибутку обумовлено тим, що він є основним джерелом виробничого і соціального розвитку, а також джерелом формування державного бюджету.

Гуткевич С.О. [13] під прибутком розуміє різницю між доходами, отриманими від реалізації продукції, основних засобів та іншого майна, виконаних робіт, надання послуг, здійснення позареалізаційної діяльності та нарахованою сумою витрат на виробництво, реалізацію продукції та здійснення інших видів діяльності

Прибуток у класичному розумінні являє собою різницю між ціною товару і затратами на виробництво товару – його собівартістю. Саме таке розуміння прибутку закладене в усіх законодавчих актах України, крім законодавства про оподаткування прибутку. Такий показник, безумовно, в більшій мірі характеризує якість господарювання підприємства, саме він

реальний і з точки зору спроможності підприємства відрахувати частину прибутку до бюджету.

Прибуток синтезує в собі всі найважливіші сторони роботи підприємства. Щоб прибуток підприємства зростав, воно повинне:

- нарощувати обсяги виробництва і реалізації продукції, робіт, послуг;
- розширювати, орієнтуючись на ринок, асортимент і якість продукції;
- впроваджувати заходи щодо підвищення продуктивності праці своїх працівників;
- зменшувати витрати на виробництво (реалізацію) продукції (тобто її собівартість);
- з максимальною віддачею використовувати потенціал, що є у його розпорядженні, у тому числі фінансові ресурси;
- зі знанням справи вести цінову політику, бо на ринку діють переважно вільні (договірні) ціни;
- грамотно будувати договірні відносини з постачальниками і покупцями;
- вміти найбільш доцільно розміщати (вкладати) одержаний раніше прибуток з точки зору досягнення оптимального ефекту.

Стабільний і стійкий рівень прибутку – це:

- основа удосконалення матеріально-технічної бази підприємства, забезпечення всіх форм інвестування;
- головне джерело зростання ринкової вартості підприємства;
- гарант виконання підприємством своїх зобов'язань;
- індикатор конкурентоспроможності та кредитоспроможності.

Усі автори сходяться на думці, що прибуток є якоюсь різницею, відхиленням чи залишком. Дослідники розглядають прибуток як “дещо”, що містить у виручці від продажу. Розходження у поглядах виникають при спробі встановити, з яких саме компонентів складається це “дещо”, і що слід включати до цього складу.

Економічний зміст прибутку розкривається у функціях, які він виконує. Підкреслимо, що функція повинна відображати специфічний внутрішній зміст економічної категорії. Усі інші якості, що присвоюються їй, відображають ту чи іншу роль, яку відіграє дана категорія.

Чумаченко М.Г. [61] зазначає, що прибуток виконує такі основні функції:

- оцінки підсумків діяльності підприємства;
- розподілу (розподілу доходу між підприємством і державою, підприємством і його робітниками, між сферою виробництва і невиробничою сферою);
- джерела утворення фондів економічного стимулювання і соціальних фондів.

Подольська В.О., Яріш О.В. [45] відзначають, що основними функціями прибутку в ринковому середовищі є:

- оціночна, тобто, прибуток є критерієм і показником ефективності діяльності підприємства. Сам факт наявності прибутку вже свідчить про ефективну діяльність, проте, крім цього, його розмір має бути достатнім для задоволення потреб всіх зацікавлених осіб: власників підприємства, його працівників, кредиторів. Виконання цієї функції можливо в повній мірі тільки в умовах ринкових відносин, які передбачають свободу встановлення цін, вибору постачальників, замовників;

- розподільча. Її зміст полягає в тому, що прибуток використовується як інструмент розподілу доходу суспільства. Він є одним з джерел формування доходів бюджетів різних рівнів. Прибуток надходить до бюджетів у вигляді податку на прибуток і економічних санкцій та використовується у відповідності із статтями їх витратної частини;

- стимулююча. Виконання цієї функції визначається тим, що виступаючи кінцевим фінансово-економічним результатом діяльності підприємства, він відіграє ключову роль в ринковому господарстві. За ним закріплюється статус мети, що обумовлює економічну поведінку

господарюючих суб'єктів, стабільний фінансовий стан яких залежить як від розміру прибутку, так і від прийнятого в національній економіці механізму його розподілу. Прибуток - це основне джерело приросту власного капіталу, джерело відтворення виробничих фондів, збільшення обсягів виробленої продукції і, безумовно, джерело соціального розвитку.

Таким чином, не дивлячись на відмінності тлумачення категорії, можна знайти спільні риси та узагальнюючи різні точки зору вітчизняних і зарубіжних дослідників, відобразити нижче роль і значення прибутку підприємства в умовах ринкової економіки (рис. 1.2) [46].

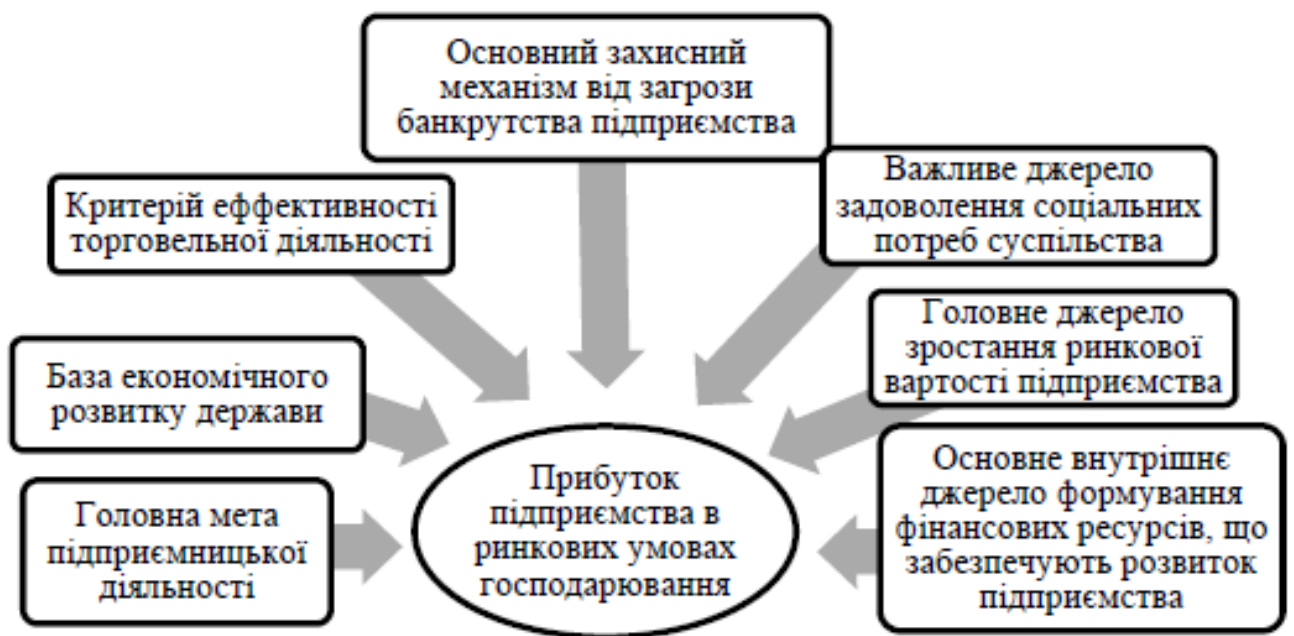

Рис. 1.2. Характеристика ролі прибутку підприємства в умовах ринкової економіки

Велика роль прибутку в розвитку підприємства і забезпеченні інтересів його власників і персоналу визначає необхідність ефективного управління ним за дієвої та правильно сформованої системи формування, розподілу та використання прибутку підприємства.

1.3. Методологічні основи обґрунтування ефективності фінансового розвитку підприємства

Фінансовий розвиток підприємства – складний багатофакторний процес. Фінансовий розвиток передбачає здійснення цілого комплексу заходів щодо планування, формування та реалізації фінансової стратегії підприємства.

Для реалізації стратегії фінансового розвитку необхідний комплекс заходів із формування та ефективного використання наявних фінансових ресурсів. До складу фінансових ресурсів можуть входити власні, позикові та залучені кошти. Вибір коштів для розвитку підприємство вибирає згідно своїх можливостей і потреб.

До власних джерел фінансування фінансового розвитку належать доходи від усіх видів діяльності, основним з яких є прибуток.

Прибуток – це абсолютний показник ефективності діяльності та фінансового розвитку підприємства, позитивна форма фінансових результатів у вигляді перевищення суми доходів над сумою витрат, які були понесені для отримання цих доходів, що в майбутньому формує фінансові ресурси підприємства і держави.

Зацікавлена в прибутку і держава, так як він значною мірою вилучається до бюджету для фінансування загальнодержавних витрат. Підвищений інтерес до прибутку підприємств у комерційних банків, різноманітних фінансових інститутів, акціонерів та інших держателів цінних паперів. Зі зростанням прибутку оживлюється фінансовий ринок і збільшується його роль у перерозподілі капіталів, в підвищенні ефективності їхнього використання.

Все це засвідчує велике суспільне значення прибутку, яке визначає його велику роль у розвитку ринкової економіки як на мікро -, так й на макрорівні.

Пилипенко О.І. [43] зазначає, що одержання загальної суми прибутку пов'язане з кількома напрямками діяльності підприємства.

Перший напрям - це основна діяльність, результатом якої є прибуток від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). Зазвичай цей прибуток становить основну питому частку в складі загального прибутку. Прибуток від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) визначається відніманням від виручки від реалізації податку на додану вартість, акцизного збору, (ввізного) мита, митних зборів, а також витрат, що включаються до собівартості реалізованої продукції (робіт, послуг).

Другий - це діяльність, що не є основною для певного підприємства, але пов'язана з реалізацією матеріальних і нематеріальних цінностей, деяких послуг. Її результат можна визначити як прибуток від іншої реалізації. Ним може бути прибуток від реалізації основних засобів, нематеріальних активів, який визначається відніманням від виручки від реалізації податку на додану вартість, витрат на реалізацію і залишкової вартості їх. Скажімо, прибуток від реалізації цінних паперів обчислюється як різниця між ціною реалізації та ціною придбання їх, при цьому з ціни реалізації вираховуються витрати, пов'язані з реалізацією (комісійний збір).

Третій - це діяльність, пов'язана зі здійсненням фінансових інвестицій. У результаті підприємства одержують прибуток у вигляді дивідендів на акції; від вкладання коштів у статутні фонди інших підприємств (прибутки від володіння корпоративними правами); у вигляді відсотків на державні цінні папери, облігації підприємств, депозитні рахунки. Обсяг цього прибутку і його питома частка у балансовому прибутку мають тенденцію до зростання. Це зумовлено розвитком ринкової економіки, фондового ринку.

Четвертий напрям - це діяльність, пов'язана з одержанням позареалізаційних прибутків і виникненням позареалізаційних витрат підприємств. До них належать:

- прибутки і збитки попередніх років, що виявлені у звітному періоді;

- невідшкодовані збитки від надзвичайних ситуацій (стихійних лих, пожеж, аварій);
- надходження боргів, списаних раніше як безнадійні;
- штрафи, пені, неустойки, що надходять за порушення господарських договорів суб'єктами господарювання у зв'язку із застосуванням фінансових санкцій;
- штрафи, отримані за несвоєчасне погашення податкового кредиту з державного бюджету;
- кредиторська заборгованість між підприємствами недержавної форми власності, щодо якої минув термін позовної давності;
- дебіторська заборгованість, щодо якої минув термін позовної давності;
- прибуток від завищення цін і тарифів;
- курсова різниця від операцій в іноземній валюті;
- прибуток і збиток від ліквідації основних засобів;
- вартісна різниця відвантаженої та отриманої частини виконаного повністю бартерного контракту;
- прибуток (збиток) від спільної діяльності.

Види показників, які підлягають вивченню в процесі аналізу класифікують [49]:

1. За змістом: економічний – частина загального доходу після вирахування економічних витрат (включають зовнішні (бухгалтерські) та внутрішні (приховані) витрати);

- бухгалтерський (обліковий) – у бухгалтерському обліку сума прибутку до оподаткування, визначена та відображена у Звіті про фінансові результати за звітний період;

- податковий – сума прибутку, визначена за податковим законодавством як об'єкт оподаткування за звітний період.

2. За видами діяльності:

а) від звичайної діяльності:

- від операційної – прибуток від реалізації, який отримано від господарської діяльності і визначається як різниця доходу від реалізації продукції (робіт, послуг), зменшена на суму нарахованого (сплаченого) податку на додану вартість, акцизного збору, а також на суму витрат, включених до собівартості продукції (робіт послуг), адміністративних, збутових та інших операційних витрат;

- від інвестиційної – прибуток підприємства, який отримано від діяльності, не пов'язаною з реалізацією продукції (робіт, послуг). Визначається як різниця між доходами від реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів, майнових комплексів тощо, та відповідними витратами, понесеними на отримання цих доходів;

- від фінансової – прибуток, який отримано від діяльності, яка призвела до зміни розміру власного та позикового капіталу;

- від надзвичайної діяльності – прибуток, який отримано внаслідок подій, які не є характерними для діяльності підприємства (стихійне лихо, пожежі тощо).

3. За характером використання:

- розподілений – сума чистого прибутку, яка розподілена в звітному періоді за напрямками, передбаченими установчими документами (поповнення статутного капіталу, резервного капіталу, виплата власникам тощо);

- нерозподілений – сума чистого прибутку, яка не була розподілена в звітному періоді.

4. За складом:

- валовий – прибуток, що залишається у підприємства (підприємця) після сплати податків, відрахувань, обов'язкових платежів, надходить у повне його розпорядження;

- маржинальний – граничний додатковий прибуток, одержаний внаслідок реалізації додаткової одиниці продукції;

- загальний – загальна сума прибутку підприємства, що включає фінансові результати від різних видів діяльності.

5. За періодом, який досліджується:

- базовий – прибуток, який приймається за базовий для оцінки динаміки абсолютної величини прибутку, проведення порівняльного аналізу;

- плановий – сума прибутку, яку підприємство планує (очікує) отримати в звітному періоді;

- фактичний – сума прибутку, отриманого в звітному періоді, з урахуванням всіх видів доходів і витрат, понесених на їх отримання.

Усі зазначені види показників прибутку аналізуються у першу чергу підприємством, а також іншими зацікавленими користувачами згідно їх інтересів. Особливо це важливо в умовах ринкової економіки, адже результати проведеного аналізу сприяють найбільш обґрунтованому вибору об'єктів можливих інвестицій.

В загальному вигляді прибуток визначається як різниця між сумою доходів та витратами на виробництво і реалізацію продукції з урахуванням збитків від різних господарських операцій.

Таким чином, прибуток формується в результаті взаємодії багатьох компонентів.

На величину прибутку впливає сукупність багатьох факторів, які необхідно враховувати в процесі управління. Ці фактори можна розділити на дві великі групи: зовнішні, які не залежать від підприємства, і внутрішні, на які підприємство може впливати.

До зовнішніх факторів віднесемо природні умови, транспортні умови, інфраструктуру ринку, кон'юнктура ринку, ціни на виробничі ресурси, конкуренція на ринку товарів, рівень інфляції, які не залежать від підприємницької діяльності, але мають враховуватися при обґрунтуванні управлінських рішень.

До внутрішніх факторів – обсяги реалізації продукції, структура продукції, собівартість, ціни і якість продукції.

Зовнішні фактори, як правило, не залежать від підприємницької діяльності. Фінансовий менеджер повинен їх враховувати при обґрунтуванні управлінських рішень. До них належать фактори, пов'язані із загальною економічною ситуацією, з рівнем інфляції, специфікою окремих товарних ринків, із впливом природних, географічних, транспортних і технічних умов на виробництво і реалізацію продукції.

Внутрішні фактори є безпосереднім об'єктом впливу з боку управлінської системи підприємства та джерелом збільшення прибутку за рахунок їх втілення в систему конкретних заходів і практичної реалізації.

Сучасна підприємницька діяльність господарюючих суб'єктів спрямована на одержання прибутку. Саме можливість одержання прибутку та наявність його спонукають їх входити в певну сферу діяльності, а за відсутності прибутку або навіть загрози його відсутності – покидати певний сегмент ринку. Прибуток підприємства – це фінансовий результат підприємства, абсолютний показник, який здійснює виробничу, комерційну, науково-дослідну та іншу діяльність та характеризує ступінь успіху проведення цієї діяльності. Прибуток підприємства – це особливий фінансовий показник у сфері діяльності суб'єктів господарювання. Формування, розподіл та використання прибутку як фінансового результату залежать від багатьох факторів, таких як: розрахунок собівартості продукції, визначення всіх витрат підприємства, проведення дивідендної політики, розрахунку прибутків, або збитків від усіх видів діяльності господарюючої одиниці.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО РОЗВИТКУ ТА ФІНАНСОВОГО СТАНУ

АТ "ПОДІЛЬСЬКИЙ ЦЕМЕНТ"

2.1. Техніко-економічна характеристика підприємства

АТ «Подільський цемент» (м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна) — це одне з найефективніших і найсучасніших підприємств із сухим способом виробництва клінкеру в Європі. Завод діє з 1970 року, а з 1999 року входить до складу групи CRH.

Акціонерне товариство «Подільський цемент» було утворене згідно чинного законодавства України. Основні види діяльності підприємства:

- виробництво цементу;
- добування декоративного та будівельного каменю, вапняку, гіпсу, крейди та глинистого сланцю;
- неспеціалізована оптова торгівля;
- пасажирський наземний транспорт міського та приміського сполучення;
- важкий автомобільний транспорт;
- відновлення відсортованих відходів.

Сировиною для виробництва цементу є вапняки та глина місцевих родовищ, яка видобуваються у власних кар'єрах. Всі види цементу, що виробляє підприємство, сертифіковані на відповідність національним стандартам у системі "Укрседро".

У 2011 році були завершені роботи по будівництву нової технологічної лінії по виробництву цементу за "сухим" способом. З жовтня 2011 року по січень 2012 року на новій технологічній лінії проводилися пуско-налагоджувальні роботи, а в лютому 2013 року лінію було введено в експлуатацію. При цьому роботу старих технологічних ліній було повністю зупинено. В сукупності ці заходи дозволили скоротити використання

дорогого і дефіцитного газового палива майже на 500 млн. куб. метрів на рік і зменшили залежність підприємства від його наявності і постійного зростання ціни на нього. У 2014 році було здійснено введення в експлуатацію 2-го силосу сировинної муки; відбулась перша фаза ремонту цементних силосів, з трьох запланованих; введено в експлуатацію термінал «Відгрузка клінкеру».

Введення в експлуатацію нової технологічної лінії по виробництву цементу, потужністю 2500 тисяч тонн цементу на рік, що практично дорівнює сумарній потужності всіх п'яти старих технологічних ліній, дозволило вдвічі зменшити використання енергоресурсів на одиницю продукції, що виробляється. Перехід на нову технологію виробництва цементу дозволив значно зменшити собівартість продукції та вплив виробництва на навколишнє середовище. Нова технологічна лінія повністю автоматизована, обладнана потужними фільтрами і сучасними засобами вимірювання викидів в атмосферу. Реалізація проекту здійснювалася відповідно до вимог Кіотського протоколу. Вартість реалізації проекту становила понад 250 млн. євро.

Основні показники діяльності АТ «Подільський цемент» наведено у таблиці 2.1.

Середньорічна вартість активів АТ «Подільський цемент» протягом досліджуваного періоду зменшилась на 47309,0 тис. грн. або на 0,7% і становить в 2022 році 6754448,0 тис. грн.

Середньорічна вартість основних фондів зменшилась на 64371,0 тис. грн. або на 2,4% і становила в 2022 році 2625714,5 тис. грн.

Середньорічні залишки обігових коштів зменшуються протягом всього досліджуваного періоду і становлять в 2022 році 1688317,5 тис. грн. Незважаючи на зменшення вартості обігових коштів, ефективність їх використання підвищилась, що підтверджує динаміка коефіцієнта їх оборотності (зростав з 1,45 оборота у 2019 році до 2,34 у 2021 році, проте знизився до 1,53 оборота у 2022 році).

Таблиця 2.1

Основні показники діяльності АТ «Подільський цемент»

Показники	2019р	2020р	2021р	2022р	Абсолютне відхилення				Темп зростання, %			
					2020р з 2019р	2021р з 2020р	2022р з 2021р	2022р з 2019р	2020р з 2019р	2021р з 2020р	2022р з 2021р	2022р з 2019р
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	3475248,0	3561500,0	4033152,0	2579764,0	86252,0	471652,0	-1453388,0	-895484,0	102,5	113,2	64,0	74,2
Середньорічна вартість основних фондів, тис. грн.	2690085,5	2753358,0	2701518,0	2625714,5	63272,5	-51840,0	-75803,5	-64371,0	102,4	98,1	97,2	97,6
Середньорічні залишки обігових коштів, тис. грн.	2392960,5	2208858,5	1721395,5	1688317,5	-184102,0	-487463,0	-33078,0	-704643,0	92,3	77,9	98,1	70,6
Коефіцієнт оборотності обігових коштів	1,45	1,61	2,34	1,53	0,16	0,73	-0,81	0,08	111,0	145,3	65,2	105,2
Середньорічна вартість активів, тис. грн.	6801757,0	6543325,0	6306802,5	6754448,0	-258432,0	-236522,5	447645,5	-47309,0	96,2	96,4	107,1	99,3
Середньорічна вартість власного капіталу, тис. грн.	-5654980,0	-5514314,0	-5715637,0	-6832171,5	140666,0	-201323,0	-1116534,5	-1177191,5	97,5	103,7	119,5	120,8
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	2313445,0	2115394,0	2476605,0	2166289,0	-198051,0	361211,0	-310316,0	-147156,0	91,4	117,1	87,5	93,6
Витрати на 1 грн. реалізованої продукції, коп.	66,57	59,40	61,41	83,97	-7,17	2,01	22,57	17,40	89,2	103,4	136,7	126,1
Валовий прибуток від реалізації продукції, тис. грн.	1161803,0	1446106,0	1556547,0	413475,0	284303,0	110441,0	-1143072,0	-748328,0	124,5	107,6	26,6	35,6
Прибуток (збиток) від основної діяльності, тис. грн.	1991650,0	864190,0	1567536,0	19253,0	-1127460,0	703346,0	-1548283,0	-1972397,0	43,4	181,4	1,2	1,0
Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	2362445,0	-1721200,0	1345231,0	-3568717,0	-4083645,0	3066431,0	-4913948,0	-5931162,0	x	x	x	x
Рентабельність (збитковість) продукції, %	50,22	68,36	62,85	19,09	18,14	-5,51	-43,76	-31,13	x	x	x	x
Рентабельність (збитковість) активів, %	34,73	-26,30	21,33	-52,84	-61,04	47,63	-74,16	-87,57	x	x	x	x

Спостерігаємо дефіцит власного капіталу підприємства, причому він збільшився з 5654980, тис. грн. у 2019 році до 6832171,5 тис. грн. у 2022 році або на 20,8%. Це обумовлено значною збитковістю підприємства у 2020 і 2022 роках.

АТ «Подільський цемент» нарощував обсяги реалізації продукції у 2020 та 2021 роках порівнянні з 2020 роком. Проте у 2022 році обсяги реалізації продукції зменшились на 1453388,0 тис. грн. (36,0%) у порівнянні з 2021 роком та на 895484,0 тис. грн. (25,8%) порівняно з 2019 роком.

За оцінками ООН, економіка України скоротилася на більш, як 35% у 2022 році через масове руйнування інфраструктури, зокрема залізничного та інших сполучень із сусідніми країнами, дорожньої мережі та мостів порівняно із зростанням на 3% за 2021 рік. Порушено виробничу та торговельну діяльність, є великі втрати робочої сили через міграцію або призов до армії. На стан економіки також істотно впливають атаки росії на об'єкти енергетичної інфраструктури, блокування портів та пошкодження металургійних заводів.

Собівартість реалізованої продукції знизилась на 6,4%, а чистий дохід від реалізації знизився на 25,8%. Тому витрати на 1 грн реалізованої продукції зросли 66,57коп у 2019 році до 83,97 коп у 2022 році або на 26,1%.

Протягом досліджуваного періоду АТ «Подільський цемент» працював періодично прибутково. Якщо у 2019 році чистий прибуток становив 2362445,0 тис. грн., у 2021 році – 1345231,0 тис. грн., то у 2020 році чистий збиток – 1721200,0 тис. грн. та у 2022 році - 3568717,0 тис. грн.

Якщо у 2019 році прибутковість активів становила 34,73%, то у 2022 році – збитковість активів становить 52,84%. Тобто, у 2022 році на кожних 100 грн, що інвестовані в активи АТ «Подільський цемент» отримано 52,84 грн збитку проти 34,73 грн прибутку у 2019 році.

Поточні зобов'язання підприємства перевищують поточні активи. Основним джерелом формування збитків є фінансові зобов'язання, які генерують відповідні витрати за відсотками і втрати від змін валютного

курсу долара США. Несприятливі зміни економічної ситуації в Україні привели до істотної девальвації національної валюти України та збитків від змін валютного курсу, а також до складності своєчасного погашення фінансових зобов'язань. На думку керівництва підприємства, якщо воно не зможе самостійно погасити довгострокові фінансові зобов'язання або інші зобов'язання в майбутньому, засновник підприємства зможе надати відповідну фінансову підтримку для своєчасного виконання зобов'язань шляхом реструктуризації заборгованості або надання додаткових фінансових ресурсів.

2.2. Оцінка фінансового стану АТ "Подільський цемент"

Ліквідність балансу виражається в ступені покриття боргових зобов'язань підприємства його активами, строк перетворення яких у грошову готівку відповідає строку погашення платіжних зобов'язань. Ліквідність балансу досягається встановленням рівності між зобов'язаннями підприємства та його активами.

Ліквідність підприємства характеризує наявність у нього оборотних коштів у розмірі, теоретично достатньому для погашення короткострокових зобов'язань навіть з порушенням строків погашення, які передбачені контрактом. Зміст визначення полягає в тому, що якщо процеси виробництва і реалізації продукції відбуваються в нормальному режимі, то грошових коштів, які надходять від покупців продукції, буде достатньо для розрахунків з кредиторами, тобто розрахунків за поточними зобов'язаннями.

Зіставлення найбільш ліквідних активів і тих їх елементів, що швидко реалізуються, з найбільш строковими зобов'язаннями і короткостроковими пасивами дає змогу оцінити поточну ліквідність. Порівняння активів, що повільно реалізуються, з довгостроковими зобов'язаннями відображує перспективну ліквідність.

Аналіз ліквідності балансу підприємства наведено в таблиці 2.2. В цілому по підприємству поточні пасиви перевищують його поточні активи як на початок (на 3204832,0 тис. грн.), так і на кінець періоду (на 4296521,0 тис.

грн.). Що стосується зіставлень по окремих групах, то по параметру $A_2 \rightarrow P_2$ баланс відповідає критеріям абсолютної ліквідності. По параметру $A_3 \rightarrow P_3$ протягом всіх досліджуваних років має місце платіжна нестача, яка збільшується з 6342412,0 тис. грн. до 10133268,0 тис. грн. Відповідно, вартість активів, що важко реалізуються, перевищує вартість постійних пасивів.

Отже, можемо констатувати, що баланс АТ «Подільський цемент» не є ліквідним, оскільки не виконуються умови три з чотирьох умов.

У результаті уповільнення надходжень коштів від покупців за реалізовану продукцію збільшується величина поточних боргів, які потребують негайного погашення. Разом з тим відбувається зростання величини виробничих запасів, сформованих за рахунок залучених коштів, а також дебіторської заборгованості. Водночас збільшення розмірів груп A_2 і A_3 , а також P_2 і P_3 не впливає на знаки в цих нерівностях і ситуація, коли очікувані надходження від дебіторів перевищують величину короткострокових пасивів, а величина запасів - тобто довгострокові зобов'язання, продовжує зберігатися.

Наявний платіжний надлишок по цих групах, як зазначалося вище, теоретично можна спрямувати на покриття нестачі коштів для погашення найбільш строкових зобов'язань. Однак на практиці без додаткового аналітичного обстеження поточних активів цього зробити не можна.

Продовжує аналіз ліквідності — дослідження відповідних фінансових коефіцієнтів, яке здійснюється поетапним зіставленням окремих груп активів з короткостроковими пасивами на основі даних балансу.

Таблиця 2.2

Аналіз ліквідності балансу АТ «Подільський цемент», тис. грн.

Актив	Роки				Пасив	Роки				Платіжний надлишок або нестача			
	2019р	2020р	2021р	2022р		2019р	2020р	2021р	2022р	2019р	2020р	2021р	2022р
1.Найбільш ліквідні активи (А ₁)	1062649	189805	47991	86539	1.Негайні пасиви (П ₁)	4267481	3976792	3075745	4383060	-3204832	-3786987	-3027754	-4296521
2.Активи, що швидко реалізуються (А ₂)	800477	769972	877991	284479	2.Коротко-строкові пасиви (П ₂)	-	-	-	-	800477	769972	877991	284479
3.Активи, що реалізуються повільно (А ₃)	886781	708033	848999	1230636	3.Довго-строкові пасиви (П ₃)	7229193	8641812	8350530	11363904	-6342412	-7933779	-7501531	-10133268
4.Активи, що важко реалізуються (А ₄)	4100846	4568087	4602727	5529534	4.Постійні пасиви (П ₄)	-4645921	-6382707	-5048567	-8615776	8746767	10950794	9651294	14145310
Баланс	6850753	6235897	6377708	7131188	Баланс	6850753	6235897	6377708	7131188	х	х	х	х

Узагальнюючим показником ліквідності є коефіцієнт поточної ліквідності (коефіцієнт покриття), який визначається співвідношенням усіх поточних активів до поточних зобов'язань і характеризує достатність оборотних активів підприємства для погашення своїх боргів. Загальний коефіцієнт покриття показує, скільки грошових одиниць оборотних активів припадає на кожну грошову одиницю поточних зобов'язань.

Багаторазове перевищення оборотних активів над короткостроковими зобов'язаннями дає змогу зробити висновок про те, що підприємство володіє значним обсягом вільних ресурсів, які формуються з власних джерел. З позиції кредиторів така ситуація є більш прийнятною, оскільки посилює їх упевненість у погашенні боргів. Однак з погляду ефективності діяльності підприємства значне накопичення запасів, відволікання коштів у дебіторську заборгованість спричиняє уповільнення оборотності його коштів, а отже, призводить до зменшення маси прибутку. Тому необхідно встановити оптимальний розмір такого перевищення.

За своїм змістом, аналогічним коефіцієнту поточної ліквідності, є коефіцієнт швидкої ліквідності, який розраховують по більш вузькому колу оборотних активів, коли з їх загальної величини вилучають найменш ліквідну частку — виробничі запаси.

Логіка такого вилучення полягає не тільки в значно меншій ліквідності запасів, а й у тому, що грошові кошти, які можна отримати на випадок змушеної реалізації виробничих запасів, можуть бути значно менші за витрати на їх придбання.

Найбільш жорстким критерієм ліквідності є коефіцієнт абсолютної ліквідності, який визначається відношенням найбільш ліквідних активів (грошових коштів) до поточних зобов'язань.

Цей коефіцієнт показує, яка частка короткострокової заборгованості в разі потреби може бути погашена негайно за рахунок наявних грошових коштів. Теоретично достатнім вважається, якщо коефіцієнт абсолютної ліквідності вищий як 0,2—0,35.

Таблиця 2.3

Аналіз ліквідності АТ «Подільський цемент»

Показники ліквідності	Нормативне значення	Роки				Відхилення			
		2019р	2020р	2021р	2022р	2020р з 2019р	2021р з 2020р	2022р з 2021р	2022р з 2019р
1. Коефіцієнт поточної ліквідності	1,5-2,5	0,24	0,13	0,16	0,10	-0,11	0,02	-0,05	-0,14
2. Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,0-2,0	0,44	0,24	0,30	0,08	-0,20	0,06	-0,22	-0,35
3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2-0,35	0,25	0,05	0,02	0,02	-0,20	-0,03	-	-0,23
4. Коефіцієнт співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості	-	2,79	1,98	2,19	1,19	-0,80	0,20	-0,99	-1,59

Дані таблиці 2.3 свідчать про те, що в 2022 році на кожну гривню поточних зобов'язань припадає лише 10 коп вартості поточних активів. Даний коефіцієнт протягом досліджуваного періоду знизився в 2,4 рази, що свідчить про значне зниження рівня ліквідності підприємства.

Коефіцієнт швидкої ліквідності допомагає оцінити можливість погашення АТ «Подільський цемент» короткострокових зобов'язань у випадку його критичного стану. Протягом досліджуваного періоду даний коефіцієнт знизився з 0,44 в 2019 році до 0,08 в 2022 році і не відповідає нормативному значенню.

У 2019 році коефіцієнт абсолютної ліквідності відповідав рекомендованому значенню. Проте він знизився до 0,05 у 2020 році та 0,02 у 2021 та 2022 роках. Тобто, у 2022 році за рахунок наявних грошових коштів підприємство могло розрахуватися лише за 2% своїх поточних зобов'язань, що в 10 разів менше рекомендованого значення.

Отже, протягом 2019-2022 років АТ «Подільський цемент» не є ліквідним, причому його ліквідність значно знизилась.

Безумовно, наведеними показниками не обмежується різноманітність способів оцінки ліквідності та платоспроможності. Це пов'язано насамперед з тим, що всі вони не враховують розміру джерел притоку і відтоку грошових коштів у короткостроковій перспективі, а отже, не дають змоги визначити спроможність підприємства стабільно забезпечувати перевищення коштів над платіжними зобов'язаннями.

Тому з метою оперативного внутрішнього аналізу поточної платоспроможності, щоденного контролю за надходженням коштів від продажу продукції, погашення дебіторської заборгованості та іншими надходженнями грошових коштів, а також для контролю за виконанням платіжних зобов'язань перед постачальниками, банками та іншими кредиторами складають платіжний календар, в якому, з одного боку, розраховують наявні та очікувані надходження грошових коштів, а другого - розмір їх витрачання на той самий період.

Таблиця 2.4

Платіжний баланс (календар), тис. грн.

АКТИВ					ПАСИВ				
Наявні кошти для покриття заборгованості	2019р	2020р	2021р	2022р	Негайні та інші платежі	2019р	2020р	2021р	2022р
Грошові кошти та їх еквіваленти	1062649,0	189805,0	47991,0	86539,0	Заборгованість за позикою	-	-	-	-
Розрахунки з дебіторами	800477,0	769972,0	877991,0	284479,0	Заборгованість кредиторам	4267481,0	3976792,0	3075745,0	4383060,0
Усього	1863126,0	959777,0	925982,0	371018,0	Усього	4267481,0	3976792,0	3075745,0	4383060,0
Сальдо	2404355,0	3017015,0	2149763,0	4012042,0	Сальдо	-	-	-	-
Баланс	4267481,0	3976792,0	3075745,0	4383060,0	Баланс	4267481,0	3976792,0	3075745,0	4383060,0

Як бачимо, підприємство є неплатоспроможним протягом всього досліджуваного періоду, оскільки сальдо знаходиться в активі балансу і дефіцит наявних коштів для покриття заборгованості з кожним роком зростає. Якщо у 2019 році дефіцит складав 2404355,0 тис. грн. (56,3%), то протягом досліджуваного періоду він зріс до 4012042,0 тис. грн. (91,5%).

Тобто, підводячи загальний підсумок за усіма вище наведеними розрахунками стверджуємо, що баланс АТ «Подільський цемент» не є ліквідним. Йому не вистачає власних джерел фінансування для формування оборотних активів. Крім того, підприємство є неплатоспроможним.

Проаналізуємо абсолютні показники фінансової стійкості АТ «Подільський цемент» за допомогою таблиці 2.5.

Отже, за розрахунками стверджуємо, що АТ «Подільський цемент» має кризовий фінансовий стан та не забезпечений стабільними джерелами фінансування поточної фінансово-господарської діяльності. Для забезпечення запасів не вистачає зазначених джерел їх фінансування, підприємству загрожує банкрутство, поновлення запасів відбувається за рахунок коштів, які сформувалися за рахунок уповільнення оборотності кредиторської заборгованості.

Поряд з абсолютними показниками фінансову стійкість підприємства характеризують також фінансові коефіцієнти (таблиця 2.6).

Розрахована система показників свідчить про те, що АТ «Подільський цемент» економічно залежне і його фінансова залежність від зовнішніх джерел фінансування зростає. Значна частина коефіцієнтів мають від'ємне значення у зв'язку з відсутністю власного капіталу.

Капітал підприємства повністю сформований з позичкового капіталу. Причому він використовується не тільки для фінансування діяльності, але і для покриття непокритого збитку минулих років. Позиковий капітал формується як за рахунок короткострокової, так і довгострокової заборгованості. Значення коефіцієнта короткострокової заборгованості зросло з 0,056 у 2019 році до 0,269 у 2022 році. Це свідчить про те, що

Таблиця 2.5

Абсолютні показники фінансової стійкості АТ «Подільський цемент»

Показники	2019р	2020р	2021р	2022	Абсолютне відхилення				Темп зростання, %			
					2020р з 2019р	2021р з 2020р	2022р з 2021р	2022р з 2019р	2020р з 2019р	2021р з 2020р	2022р з 2021р	2022р з 2019р
Наявність власного оборотного капіталу для формування запасів	-8746767,0	-10950794,0	-9651294,0	-14145310,0	-2204027,0	1299500,0	-4494016,0	-5398543,0	125,2	88,1	146,6	161,7
Наявність власного оборотного капіталу, довгострокових кредитів та позик для формування запасів	-1517574,0	-2308982,0	-1300764,0	-2781406,0	-791408,0	1008218,0	-1480642,0	-1263832,0	152,1	56,3	213,8	183,3
Наявність власного оборотного капіталу, довгострокових, короткострокових кредитів та позик для формування запасів	-1517574,0	-2308982,0	-1300764,0	-2781406,0	-791408,0	1008218,0	-1480642,0	-1263832,0	152,1	56,3	213,8	183,3
Запаси	845249,0	651159,0	774861,0	1134886,0	-194090,0	123702,0	360025,0	289637,0	77,0	119,0	146,5	134,3
Надлишок (+) нестача (-) власного оборотного капіталу для формування запасів	-9592016,0	-11601953,0	-10426155,0	-15280196,0	-2009937,0	1175798,0	-4854041,0	-5688180,0	121,0	89,9	146,6	159,3
Надлишок (+) нестача (-) власного оборотного капіталу, довгострокових кредитів та позик для формування запасів	-2362823,0	-2960141,0	-2075625,0	-3916292,0	-597318,0	884516,0	-1840667,0	-1553469,0	125,3	70,1	188,7	165,7
Надлишок (+) нестача (-) власних оборотних, довгострокових, короткострокових кредитів та позик для формування запасів	-2362823,0	-2960141,0	-2075625,0	-3916292,0	-597318,0	884516,0	-1840667,0	-1553469,0	125,3	70,1	188,7	165,7
Запас стійкості фінансового стану, днів	-244,8	-299,2	-185,3	-546,5	-54,4	113,9	-361,2	-301,7	122,2	61,9	295,0	223,3
Надлишок (+), нестача (-)	-2,80	-4,55	-2,68	-3,45	-1,75	1,87	-0,77	-0,66	162,6	58,9	128,8	123,4

джерел фінансування на 1 грн запасів, грн												

Таблиця 2.6

Відносні показники фінансової стійкості АТ «Подільський цемент»

Показники	Оптимальне значення	2019р	2020р	2021р	2022р	Абсолютне відхилення			
						2020р з 2019р	2021р з 2020р	2022р з 2021р	2022р з 2019р
Коефіцієнт економічної незалежності	≥0,5	-0,678	-1,024	-0,792	-1,208	-0,345	0,232	-0,417	-0,530
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	≤0,5	1,678	2,024	1,792	2,208	0,345	-0,232	0,417	0,530
Коефіцієнт фінансової залежності	<2,0	-1,475	-0,977	-1,263	-0,828	0,498	-0,286	0,436	0,647
Коефіцієнт фінансування	>1,0	-0,404	-0,506	-0,442	-0,547	-0,102	0,064	-0,105	-0,143
Коефіцієнт заборгованості	<1,0	-2,475	-1,977	-2,263	-1,828	0,498	-0,286	0,436	0,647
Коефіцієнт забезпеченості запасів	>0,8	2,748	-3,546	-1,679	-2,451	-6,294	1,867	-0,772	-5,198
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів	>0,5	0,845	-1,384	-0,733	-1,737	-2,229	0,652	-1,004	-2,581
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у валюті балансу	0,3-0,5	0,402	0,441	0,416	0,365	0,039	-0,026	-0,051	-0,038
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів і запасів у валюті балансу	0,8	0,526	0,546	0,537	0,524	0,020	-0,008	-0,013	-0,002
Коефіцієнт маневреності	≥0,5	-0,791	-0,093	-0,302	-0,133	0,698	-0,210	0,169	0,658
Коефіцієнт довготермінового залучення коштів	-	2,798	3,825	2,529	4,135	1,027	-1,296	1,606	1,337
Коефіцієнт покриття запасів	-	-10,348	-16,817	-12,456	-12,464	-6,469	4,362	-0,009	-2,116
Коефіцієнт фінансової стійкості(I)	-	0,377	0,362	0,518	0,385	-0,015	0,155	-0,132	0,008
Коефіцієнт короткострокової заборгованості	-	0,056	0,315	0,269	0,278	0,259	-0,046	0,009	0,222
Коефіцієнт фінансової стійкості(II)	≥1	-10,868	-1,605	-1,641	-1,966	9,263	-0,036	-0,324	8,902

підприємство все більше залучає короткострокові зобов'язання для фінансування своєї діяльності у порівнянні з довгостроковими зобов'язаннями.

АТ «Подільський цемент» відчуває суттєву недостатність оборотних активів для здійснення поточної діяльності. Оптимальним співвідношенням між оборотними активами і поточними зобов'язаннями вважається (2-2,5) : 1. Підприємство при залишках оборотних активів станом на кінець 2022 року 1601654,0 тис. грн. має розмір короткострокових зобов'язань 4383060,0 тис. грн. Отже, порушується одне з основних правил фінансової стійкості та платоспроможності підприємства. Тому, не випадковим є невідповідність значень коефіцієнтів фінансової стійкості оптимальному та стійка тенденція до його зменшення.

Таким чином, результати аналізу дозволяють зробити висновок про наявність кризового фінансового стану, на що вказує розмір та тенденція основних фінансових коефіцієнтів. У цій ситуації підприємству необхідно проводити заходи щодо економічного та фінансового оздоровлення, адже в умовах ринкових відносин забезпечення фінансової стійкості підприємства є однією з найбільш важливих проблем, оскільки недостатня фінансова стійкість може привести до неплатоспроможності і відсутності у підприємства коштів для розвитку.

Від того, які інвестиції вкладено в основні й оборотні кошти, скільки їх перебуває у сфері виробництва й обігу, у грошовій і матеріальній формах, наскільки оптимальне їх співвідношення, багато в чому залежать результати виробничої і фінансової діяльності, а отже, і фінансова стабільність підприємства. Якщо створені виробничі потужності підприємства використовуються недостатньо повно через відсутність матеріальних ресурсів, то це негативно позначається на фінансових результатах підприємства і його фінансовому стані. Те саме відбувається, якщо створено зайві виробничі запаси, які не можна швидко переробити на наявних виробничих потужностях. Унаслідок цього заморожується капітал,

сповільнюється його оборотність і, як наслідок, погіршується фінансовий стан. Навіть при гарних фінансових результатах, високому рівні рентабельності підприємство може зазнати фінансових труднощів, якщо воно нерационально використовувало свої фінансові ресурси, вклавши їх у наднормативні виробничі запаси або допустивши велику дебіторську заборгованість.

Характеристику про якісні зміни в структурі майна та його джерел можна отримати за допомогою вертикального та горизонтального аналізу звітності.

Вертикальний аналіз показує структуру майна підприємства та його джерел. Як правило, показники структури розраховують у відсотках до валюти балансу. Відносні показники певною мірою згладжують негативний вплив інфляційних процесів, які суттєво утруднюють зіставлення абсолютних показників у динаміці.

Горизонтальний аналіз звітності полягає в побудові однієї чи кількох аналітичних таблиць, у яких абсолютні показники доповнюються відносними темпами зростання (зниження).

Проведемо аналіз майна АТ «Подільський цемент» за допомогою даних таблиць 2.7 і 2.8.

Вартість майна АТ «Подільський цемент» на кінець 2022 року становить 7131188,0 тис. грн., що на 280435,0 тис. грн. більше порівняно з 2019 роком та на 753480,0 тис. грн. більше у порівнянні з 2021 роком. Протягом досліджуваного періоду вартість майна збільшилась на 4,09%.

Найбільшу питому вагу в структурі майна АТ «Подільський цемент» протягом всього досліджуваного періоду займають необоротні активи. Причому їх питома вага зросла з 59,86% у 2019 році до 77,54% у 2022 році. У вартісному вираженні їх вартість збільшилась на 1428688,0 тис. грн. (або на 34,84%) і становили в 2022 році 5529534,0 тис. грн.

Зниження питомої ваги оборотних активів обумовлено тим, що їх вартість зменшилась на 1148253,0 тис. грн. (41,76%).

Таблиця 2.7

Склад і динаміка майна АТ «Подільський цемент»

Показники	2019р	2020р	2021р	2022р	Абсолютне відхилення				Темп зростання, %			
					2020р з 2019р	2021р з 2020р	2022р з 2021р	2022р з 2019р	2020р з 2019р	2021р з 2020р	2022р з 2021р	2022р з 2019р
Нематеріальні активи	35933,0	25951,0	21789,0	20969,0	-9982,0	-4162,0	-820,0	-14964,0	72,22	83,96	96,24	58,36
Незавершені капітальні інвестиції	232284,0	537109,0	916971,0	1181843,0	304825,0	379862,0	264872,0	949559,0	231,23	170,72	128,89	508,79
Основні засоби	2755136,0	2751580,0	2651456,0	2599973,0	-3556,0	-100124,0	-51483,0	-155163,0	99,87	96,36	98,06	94,37
Інші фінансові інвестиції	208635,0	75846,0	75546,0	75546,0	-132789,0	-300,0	-	-133089,0	36,35	99,60	100,00	36,21
Відстрочені податкові активи	857914,0	1165810,0	924419,0	1635837,0	307896,0	-241391,0	711418,0	777923,0	135,89	79,29	176,96	190,68
Інші необоротні активи	10944,0	11791,0	12546,0	15366,0	847,0	755,0	2820,0	4422,0	107,74	106,40	122,48	140,41
Всього необоротні активи	4100846,0	4568087,0	4602727,0	5529534,0	467241,0	34640,0	926807,0	1428688,0	111,39	100,76	120,14	134,84
Запаси	845249,0	651159,0	774861,0	1134886,0	-194090,0	123702,0	360025,0	289637,0	77,04	119,00	146,46	134,27
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	382876,0	262765,0	402016,0	52862,0	-120111,0	139251,0	-349154,0	-330014,0	68,63	152,99	13,15	13,81
Дебіторська заборгованість за розрахунками:												
за виданими авансами	226149,0	346415,0	419146,0	175019,0	120266,0	72731,0	-244127,0	-51130,0	153,18	121,00	41,76	77,39
з бюджетом	35998,0	36678,0	36681,0	36654,0	680,0	3,0	-27,0	656,0	101,89	100,01	99,93	101,82
Інша поточна дебіторська заборгованість	155454,0	124114,0	20148,0	19944,0	-31340,0	-103966,0	-204,0	-135510,0	79,84	16,23	98,99	12,83
Гроші та їх еквіваленти	1062649,0	189805,0	47991,0	86539,0	-872844,0	-141814,0	38548,0	-976110,0	17,86	25,28	180,32	8,14
Інші оборотні активи	41532,0	56874,0	74138,0	95750,0	15342,0	17264,0	21612,0	54218,0	136,94	130,35	129,15	230,55
Всього оборотні активи	2749907,0	1667810,0	1774981,0	1601654,0	-1082097,0	107171,0	-173327,0	-1148253,0	60,65	106,43	90,23	58,24
Всього активи	6850753,0	6235897,0	6377708,0	7131188,0	-614856,0	141811,0	753480,0	280435,0	91,02	102,27	111,81	104,09

Таблиця 2.8

Структура майна АТ «Подільський цемент»

Показники	2019р	2020р	2021р	2022р	Абсолютне відхилення			
					2020р з 2019р	2021р з 2020р	2022р з 2021р	2022р з 2019р
Нематеріальні активи	0,52	0,42	0,34	0,29	-0,11	-0,07	-0,05	-0,23
Незавершені капітальні інвестиції	3,39	8,61	14,38	16,57	5,22	5,76	2,20	13,18
Основні засоби	40,22	44,12	41,57	36,46	3,91	-2,55	-5,11	-3,76
Інші фінансові інвестиції	3,05	1,22	1,18	1,06	-1,83	-0,03	-0,13	-1,99
Відстрочені податкові активи	12,52	18,70	14,49	22,94	6,17	-4,20	8,44	10,42
Інші необоротні активи	0,16	0,19	0,20	0,22	0,03	0,01	0,02	0,06
Всього необоротні активи	59,86	73,25	72,17	77,54	13,39	-1,09	5,37	17,68
Запаси	12,34	10,44	12,15	15,91	-1,90	1,71	3,76	3,58
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	5,59	4,21	6,30	0,74	-1,38	2,09	-5,56	-4,85
Дебіторська заборгованість за розрахунками:								
за виданими авансами	3,30	5,56	6,57	2,45	2,25	1,02	-4,12	-0,85
з бюджетом	0,53	0,59	0,58	0,51	0,06	-0,01	-0,06	-0,01
Інша поточна дебіторська заборгованість	2,27	1,99	0,32	0,28	-0,28	-1,67	-0,04	-1,99
Гроші та їх еквіваленти	15,51	3,04	0,75	1,21	-12,47	-2,29	0,46	-14,30
Інші оборотні активи	0,61	0,91	1,16	1,34	0,31	0,25	0,18	0,74
Всього оборотні активи	40,14	26,75	27,83	22,46	-13,39	1,09	-5,37	-17,68
Всього активи	100,00	100,00	100,00	100,00	-	-	-	-

Зменшення вартості оборотних активів, в свою чергу, обумовлено в основному зменшенням грошових коштів та їх еквівалентів з 1062649,0 тис. грн. у 2019 році до 86539,0 тис. грн. у 2017 році або в 12,3 рази. Дебіторська заборгованість за продукцію зменшилась на 330014,0 тис. грн., за виданими авансами – на 51130,0 тис. грн., інша поточна дебіторська заборгованість зменшилась на 135510,0 тис. грн.

Тобто, зменшення дебіторської заборгованості перед підприємством не призвело до збільшення грошових коштів та їх еквівалентів.

Вартість основних засобів зменшилась на 155163,0 тис. грн. і становила в 2022 році 2599973,0 тис. грн. Збільшення вартості незавершених капітальних інвестицій в 5 разів свідчить про те, що АТ «Подільський цемент» приділяє значну увагу модернізації та оновленню основних засобів.

На кінець 2022 року на балансі АТ «Подільський цемент» обліковується збиток в сумі 9540679,0 тис. грн. У 2020 та 2022 роках підприємство від виробничо-господарської діяльності отримувало збитки, у 2019 та 2021 роках прибутки, проте їх не вистачає для покриття раніше отриманих збитків, а тому у підприємства відсутній власний капітал. Для його фінансування залучаються позикові кошти.

2.3. Аналіз фінансового розвитку підприємства

Основною метою формування капіталу АТ «Подільський цемент» є забезпечення потреб у придбанні активів та оптимізація його структури з точки зору забезпечення умов ефективності його використання. У процесі аналізу капіталу підприємства, в першу чергу, вивчають зміни в його структурі, складі та дають їм об'єктивну оцінку з позиції інвесторів та підприємства. Так, установи банків та інших інвесторів цікавить переважно частка власного капіталу у загальному його розмірі (вона повинна становити не менше 50%). При внутрішньому ж аналізі більше уваги приділяють вивченню динаміки і структури власного та позикового капіталу, виявляють

причини змін окремих складових частин власного та позикового капіталу та дають оцінку цим змінам. Особливу увагу звертають на рух джерел залучених коштів, які поділяють на довгострокові, короткострокові кредити та позики, кредиторську заборгованість, поточні зобов'язання за розрахунками.

У таблицях 2.9 і 2.10 наведено склад і структуру капіталу АТ «Подільський цемент». Зазначимо, що підприємство станом на кінець 2022 року має загальний розмір капіталу 7131188,0 тис. грн. Протягом досліджуваного періоду спостерігаємо його збільшення на 280435,0 тис. грн порівняно з 2019 роком та на 753480,0 тис. грн відносно 2021 року.

Спостерігаємо дефіцит власного капіталу підприємства. Головною причиною цього є наявність непокритих збитків. Їх розмір на кінець 2022 року склав 9540679,0 тис. грн. Це призвело до порушення основних принципів господарювання, в результаті чого підприємство не лише втратило можливість здійснювати самофінансування, але й виконувати умови самоокупності виробництва.

Позиковий капітал підприємство використовує не лише для забезпечення фінансування своєї діяльності, але й для покриття збитків минулих років. Так, якщо у 2019 році позиковий капітал у 1,68 раза перевищував капітал підприємства, то в 2022 році – в 2,21 раза.

Позитивно характеризує роботу АТ «Подільський цемент» те, що зростає питома вага довгострокових зобов'язань і забезпечень у структурі капіталу порівняно з поточними зобов'язаннями та забезпеченнями. Правильність такого твердження підтверджують темпи їх зростання. Якщо темпи зростання поточних зобов'язань і забезпечень протягом досліджуваного періоду становили 102,71%, то довгострокових зобов'язань і забезпечень – 157,19%. Тому питома вага довгострокових зобов'язань і забезпечень зросла на 53,83 п.п., а короткострокових зобов'язань і забезпечень знизилась на 0,83 п.п.

Таблиця 2.9

Склад і динаміка капіталу АТ «Подільський цемент», тис. грн.

Показники	2019р	2020р	2021р	2022р	Абсолютне відхилення				Темп зростання, %			
					2020р з 2019р	2021р з 2020р	2022р з 2021р	2022р з 2019р	2020р з 2019р	2021р з 2020р	2022р з 2021р	2022р з 2019р
Зареєстрований (пайовий) капітал	907452,0	907452,0	907452,0	907452,0	-	-	-	-	100,00	100,00	100,00	100,00
Резервний капітал	17451,0	17451,0	17451,0	17451,0	-	-	-	-	100,00	100,00	100,00	100,00
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-5570824,0	-7307610,0	-5973470,0	-9540679,0	-1736786,0	1334140,0	-3567209,0	-3969855,0	131,18	81,74	159,72	171,26
Власний капітал	-4645921,0	-6382707,0	-5048567,0	-8615776,0	-1736786,0	1334140,0	-3567209,0	-3969855,0	137,38	79,10	170,66	185,45
Інші довгострокові зобов'язання	7182019,0	8574714,0	8268540,0	11275736,0	1392695,0	-306174,0	3007196,0	4093717,0	119,39	96,43	136,37	157,00
Довгострокові забезпечення	47174,0	67098,0	81990,0	88168,0	19924,0	14892,0	6178,0	40994,0	142,24	122,19	107,54	186,90
Всього довгострокові зобов'язання і забезпечення	7229193,0	8641812,0	8350530,0	11363904,0	1412619,0	-291282,0	3013374,0	4134711,0	119,54	96,63	136,09	157,19
Поточна кредиторська заборгованість за:												
товари, роботи, послуги	254943,0	348997,0	358278,0	158239,0	94054,0	9281,0	-200039,0	-96704,0	136,89	102,66	44,17	62,07
розрахунками з бюджетом	6564,0	11859,0	14515,0	17500,0	5295,0	2656,0	2985,0	10936,0	180,67	122,40	120,56	266,61
розрахунками зі страхування	3351,0	2886,4	-	-	-464,6	-2886,4	-	-3351,0	86,14	-	-	-
розрахунками з оплати праці	12641,0	11545,6	-	-	-1095,4	-11545,6	-	-12641,0	91,33	-	-	-
за одержаними авансами	9696,0	12817,0	28874,0	62869,0	3121,0	16057,0	33995,0	53173,0	132,19	225,28	217,74	648,40
Поточні забезпечення	12472,0	11439,0	10584,0	10056,0	-1033,0	-855,0	-528,0	-2416,0	91,72	92,53	95,01	80,63
Інші поточні зобов'язання	3967814,0	3577248,0	2663494,0	4134396,0	-390566,0	-913754,0	1470902,0	166582,0	90,16	74,46	155,22	104,20
Всього поточні зобов'язання і забезпечення	4267481,0	3976792,0	3075745,0	4383060,0	-290689,0	-901047,0	1307315,0	115579,0	93,19	77,34	142,50	102,71
Позиковий капітал	11496674,0	12618604,0	11426275,0	15746964,0	1121930,0	-1192329,0	4320689,0	4250290,0	109,76	90,55	137,81	136,97
Всього капітал	6850753,0	6235897,0	6377708,0	7131188,0	-614856,0	141811,0	753480,0	280435,0	91,02	102,27	111,81	104,09

Таблиця 2.10

Структура капіталу АТ «Подільський цемент», %

Показники	2019р	2020р	2021р	2022р	Абсолютне відхилення			
					2020р з 2019р	2021р з 2020р	2022р з 2021р	2022р з 2019р
Зареєстрований (пайовий) капітал	13,25	14,55	14,23	12,73	1,31	-0,32	-1,50	-0,52
Резервний капітал	0,25	0,28	0,27	0,24	0,03	-0,01	-0,03	-0,01
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-81,32	-117,19	-93,66	-133,79	-35,87	23,52	-40,13	-52,47
Власний капітал	-67,82	-102,35	-79,16	-120,82	-34,54	23,19	-41,66	-53,00
Інші довгострокові зобов'язання	104,84	137,51	129,65	158,12	32,67	-7,86	28,47	53,28
Довгострокові забезпечення	0,69	1,08	1,29	1,24	0,39	0,21	-0,05	0,55
Всього довгострокові зобов'язання і забезпечення	105,52	138,58	130,93	159,35	33,06	-7,65	28,42	53,83
Поточна кредиторська заборгованість за:								
товари, роботи, послуги	3,72	5,60	5,62	2,22	1,88	0,02	-3,40	-1,50
розрахунками з бюджетом	0,10	0,19	0,23	0,25	0,09	0,04	0,02	0,15
розрахунками зі страхування	0,05	0,05	-	-	-	-0,05	-	-0,05
розрахунками з оплати праці	0,18	0,19	-	-	0,01	-0,19	-	-0,18
за одержаними авансами	0,14	0,21	0,45	0,88	0,07	0,24	0,43	0,74
Поточні забезпечення	0,18	0,18	0,17	0,14	-	-0,02	-0,02	-0,04
Інші поточні зобов'язання	57,92	57,37	41,76	57,98	-0,55	-15,60	16,21	0,06
Всього поточні зобов'язання і забезпечення	62,29	63,77	48,23	61,46	1,48	-15,55	13,24	-0,83
Позиковий капітал	167,82	202,35	179,16	220,82	34,54	-23,19	41,66	53,00
Всього капітал	100,00	100,00	100,00	100,00	-	-	-	-

Фінансовою основою діяльності АТ «Подільський цемент» є сформований ним власний капітал. Він є початковою та безстроковою основою фінансування діяльності підприємства, а також джерелом погашення його збитків, одним з найвагоміших показників, що використовується при оцінці фінансового стану підприємства, оскільки показує:

- з одної о боку, ступінь фінансової самостійності підприємства (його незалежності від зовнішніх джерел фінансування);
- з іншого - ступінь кредитоспроможності підприємства (забезпеченості вимог кредиторів наявним у підприємства капіталом засновників).

Негативним є те, що непокритий збиток збільшився на 3969855,0 тис. грн. (71,26%).

Саме цим і пояснюються зміни у структурі капіталу. АТ «Подільський цемент» при відсутності збитків міг би мати 909193,0 тис. грн власного капіталу.

Зареєстрований та резервний капітали протягом всього досліджуваного періоду не змінилися і становлять 907452,0 та 17451,0 тис. грн відповідно.

Позиковий капітал підприємства збільшився з 11496674,0 тис. грн. у 2019 році до 15746964,0 тис. грн. у 2022 році або на 36,97%.

Позитивним є те, темпи приросту довгострокових зобов'язань і забезпечень (57,19%) випереджають темпи приросту поточних зобов'язань та забезпечень (2,71%). Отже, АТ «Подільський цемент» змінює акценти в фінансуванні своєї діяльності та покритті збитків минулих років на користь довгострокових джерел фінансування.

Отже, позиковий капітал АТ «Подільський цемент» формує за рахунок довгострокових і поточних зобов'язань та забезпечень і використовує для фінансування своєї діяльності і покриття збитків минулих років.

Аналіз загальної суми та структури капіталу доцільно доповнити розрахунком суми власного оборотного капіталу підприємства, що дає можливість не лише визначити сам розмір капіталу, але і назвати основні

причини його зміни та невідповідності нормативу. Проте у зв'язку з тим, що у АТ «Подільський цемент» відсутній власний капітал, а оборотний капітал повністю сформований за рахунок позикового капіталу доцільно проаналізувати позиковий капітал підприємства.

За останні 3 роки спостерігаємо зміни у структурі позикового капіталу, а саме:

- збільшення вартості капіталу;
- відсутність власного капіталу;
- зростання частки позикового капіталу у структурі капіталу;
- позиковий капітал формується з короткострокових та довгострокових джерел, причому частка останніх постійно зростає.

Отже, вищезазначені зміни свідчать про важкий фінансовий стан суб'єкту дослідження та брак коштів для фінансування діяльності та забезпечення фінансового розвитку АТ «Подільський цемент».

Широкого розповсюдження останнім часом набуло використання шахового балансу, основною метою якого є оцінка складу джерел фінансування майна підприємства. Ідея його побудови належить відомим аналітикам минулого століття (зокрема, Кміцикевич О. Р., Фалькович Л. О.) та набула свого розвитку у працях сучасних теоретиків. При цьому, баланс підприємства подається як матриця, рядки якої - це статті активу балансу, а графи - статті пасиву. Якщо постає потреба залучення для покриття певного виду активу, інших джерел (які не ввійшли до наведеного переліку), то це свідчить про неефективне використання капіталу або іммобілізацію коштів.

Шаховий баланс АТ «Подільський цемент» станом на кінець 2019-2022 років наведено у таблиці 2.11.

Записи у таблиці проведено у такій послідовності: перший рядок - інформація балансу підприємства станом на кінець 2019 року, другий - 2020 року, третій - 2021 року, четвертий – 2022 року.

Таблиця 2.11

Шаховий баланс АТ «Подільський цемент»

Актив	Роки	Зареєстрований капітал	Резервний капітал	Непокритий збиток	Власний капітал	Довгострокові зобов'язання	Поточні зобов'язання	Позиковий капітал	Баланс
Необоротні активи	2019р	907452,0	17451,0	-5570824,0	-4645921,0	7229193,0	1517574,0	8746767,0	4100846,0
	2020р	907452,0	17451,0	-7307610,0	-6382707,0	8641812,0	2308982,0	10950794,0	4568087,0
	2021р	907452,0	17451,0	-5973470,0	-5048567,0	8350530,0	1300764,0	9651294,0	4602727,0
	2022р	907452,0	17451,0	-9540679,0	-8615776,0	11363904,0	2781406,0	14145310,0	5529534,0
Запаси	2019р	-	-	-	-	-	845249,0	845249,0	845249,0
	2020р	-	-	-	-	-	651159,0	651159,0	651159,0
	2021р	-	-	-	-	-	774861,0	774861,0	774861,0
	2022р	-	-	-	-	-	1134886,0	1134886,0	1134886,0
Дебіторська заборгованість	2019р	-	-	-	-	-	800477,0	800477,0	800477,0
	2020р	-	-	-	-	-	769972,0	769972,0	769972,0
	2021р	-	-	-	-	-	877991,0	877991,0	877991,0
	2022р	-	-	-	-	-	284479,0	284479,0	284479,0
Грошові кошти	2019р	-	-	-	-	-	1062649,0	1062649,0	1062649,0
	2020р	-	-	-	-	-	189805,0	189805,0	189805,0
	2021р	-	-	-	-	-	47991,0	47991,0	47991,0
	2022р	-	-	-	-	-	86539,0	86539,0	86539,0
Інші оборотні активи	2019р	-	-	-	-	-	41532,0	41532,0	41532,0
	2020р	-	-	-	-	-	56874,0	56874,0	56874,0
	2021р	-	-	-	-	-	74138,0	74138,0	74138,0
	2022р	-	-	-	-	-	95750,0	95750,0	95750,0
Оборотні активи	2019р	-	-	-	-	-	2749907,0	2749907,0	2749907,0
	2020р	-	-	-	-	-	1667810,0	1667810,0	1667810,0
	2021р	-	-	-	-	-	1774981,0	1774981,0	1774981,0
	2022р	-	-	-	-	-	1601654,0	1601654,0	1601654,0
Баланс	2019р	907452,0	17451,0	-5570824,0	-4645921,0	7229193,0	4267481,0	11496674,0	6850753,0
	2020р	907452,0	17451,0	-7307610,0	-6382707,0	8641812,0	3976792,0	12618604,0	6235897,0
	2021р	907452,0	17451,0	-5973470,0	-5048567,0	8350530,0	3075745,0	11426275,0	6377708,0
	2022р	907452,0	17451,0	-9540679,0	-8615776,0	11363904,0	4383060,0	15746964,0	7131188,0

Таким чином, за період з 2019 по 2022 роки відмічаємо наступні зміни у структурі пасивів:

- спостерігається покращення в 2021 році та погіршення в 2020 та 2022 роках структури капіталу, про що свідчить збільшення дефіциту власного капіталу;
- за рахунок позикового капіталу підприємство упродовж всіх років дослідження повністю фінансує оборотні активи, що підтверджує висновки, зроблені раніше, про відсутність власного оборотного капіталу;
- позиковий капітал є джерелом покриття і необоротних активів, причому, якщо станом на кінець 2019 року за рахунок позикового капіталу покривалось нестача власного капіталу в сумі 4645921,0 тис. грн, то в 2022 році – 8615776,0 тис. грн.

Таким чином, ситуація, що склалася у сфері фінансування негативно характеризує фінансово-господарську діяльність АТ «Подільський цемент», оскільки свідчить про повну залежність підприємства від зовнішніх кредиторів.

Рівень ефективності господарської діяльності будь-якого підприємства та можливості його фінансового розвитку визначають фінансові результати, отримані внаслідок цієї діяльності. Це можуть бути як прибуток, так і збитки.

Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства дозволяє дати оцінку темпів зростання прибутку як в цілому по підприємству за певний період, так і за кожною його складовою; вивчити вплив суб'єктивних і об'єктивних факторів на зміну прибутку та визначити рівень їх впливу; виявити резерви збільшення прибутку.

Для аналізу і оцінки рівня та динаміки фінансових результатів АТ «Подільський цемент» використаємо інформацію таблиці 2.12. Дані таблиці показують, що у 2022 році підприємством отримано 3568717,0 тис. грн чистого збитку. Протягом досліджуваного періоду (за виключенням 2019 та 2021 років) підприємство працювало збитково. В цілому за 4 роки досліджуваного періоду сума чистого збитку становить 1582241,0 тис. грн.

Таблиця 2.12

Оцінка впливу доходів і витрат на формування фінансових результатів АТ «Подільський цемент», тис. грн.

Показники	2019р	2020р	2021р	2022р	Відхилення				Темп зростання. %			
					2020р з 2019р	2021р з 2020р	2022р з 2021р	2022р з 2019р	2020р з 2019р	2021р з 2020р	2022р з 2021р	2022р з 2019р
Чистий дохід від реалізації	3475248,0	3561500,0	4033152,0	2579764,0	86252,0	471652,0	-1453388,0	-895484,0	102,48	113,24	63,96	74,23
Собівартість реалізованої продукції	2313445,0	2115394,0	2476605,0	2166289,0	-198051,0	361211,0	-310316,0	-147156,0	91,44	117,08	87,47	93,64
Валовий прибуток (збиток)	1161803,0	1446106,0	1556547,0	413475,0	284303,0	110441,0	-1143072,0	-748328,0	124,47	107,64	26,56	35,59
Інші операційні доходи	1485803,0	-	514491,0	156549,0	-1485803,0	514491,0	-357942,0	-1329254,0	-	-	30,43	10,54
Адміністративні витрати	215896,0	352752,0	92130,0	103157,0	136856,0	-260622,0	11027,0	-112739,0	163,39	26,12	111,97	47,78
Витрати на збут	330297,0	229164,0	288434,0	161563,0	-101133,0	59270,0	-126871,0	-168734,0	69,38	125,86	56,01	48,91
Інші операційні витрати	109763,0	-	122938,0	286051,0	-109763,0	122938,0	163113,0	176288,0	-	-	232,68	260,61
Прибуток (збиток) від операційної діяльності	1991650,0	864190,0	1567536,0	19253,0	-1127460,0	703346,0	-1548283,0	-1972397,0	43,39	181,39	1,23	0,97
Інші фінансові доходи	20814,0	38558,0	3273,0	223,0	17744,0	-35285,0	-3050,0	-20591,0	185,25	8,49	6,81	1,07
Інші доходи	-	102139,0	-	-	102139,0	-102139,0	-	-	-	-	-	-
Фінансові витрати	880908,0	567294,0	427416,0	533137,0	-313614,0	-139878,0	105721,0	-347771,0	64,40	75,34	124,73	60,52
Прибуток (збиток) від неопераційних курсових різниць	1812476,0	-2127668,0	443229,0	-3766474,0	-3940144,0	2570897,0	-4209703,0	-5578950,0	-	-	-	-
Інші витрати	-	336402,0	-	-	336402,0	-336402,0	-	-	-	-	-	-
Прибуток (збиток) до оподаткування	2944032,0	-2026477,0	1586622,0	-4280135,0	-4970509,0	3613099,0	-5866757,0	-7224167,0	-	-	-	-
Дохід (витрати) з податку на прибуток	584356,0	-305277,0	241391,0	-711418,0	-889633,0	546668,0	-952809,0	-1295774,0	-	-	-	-
Переоцінка зобов'язань пенсійної програми з встановленими виплатами	2769,0	-	-	-	-2769,0	-	-	-2769,0	-	-	-	-
Чистий прибуток (збиток)	2362445,0	-1721200,0	1345231,0	-3568717,0	-4083645,0	3066431,0	-4913948,0	-5931162,0	-	-	-	-

Валовий прибуток підприємства зменшився на 64,41% у порівнянні з 2019 роком і становить у 2022 році 413475,0 тис. грн. На зменшення валового прибутку вплинуло те, що собівартість реалізованої продукції зменшилась на 6,36%, а чистий дохід від реалізації продукції – на 25,77%.

У зв'язку з тим, що темпи зниження інших операційних витрат випереджають темпи зниження адміністративних витрат та витрат на збут у 4 рази, а інші операційні витрати збільшились у 2,6 рази прибуток від операційної діяльності АТ «Подільський цемент» зменшився з 1991650, тис. грн. у 2019 році до 19253,0 тис. грн. у 2022 році або в 103 рази.

Аналогічно спостерігаємо динаміку зміни інших витрат та доходів.

Якщо у 2019 році чистий прибуток підприємства становив 2362445,0 тис. грн., то у 2022 році – збиток в сумі 3568717,0 тис. грн.

Тобто, можемо зробити висновок, що причиною збитковості АТ «Подільський цемент» є те, що зменшились обсяги реалізації продукції і темпи зниження доходів випереджають темпи зниження витрат.

Щоб зробити висновок про ефективність роботи підприємства та можливість фінансового розвитку, одержаний прибуток необхідно порівняти зі здійсненими витратами.

Показники рентабельності характеризують ефективність роботи підприємства в цілому, доходність різних напрямків діяльності (виробничої, підприємницької, інвестиційної), окупність витрат і т. д. Вони більш повно, ніж прибуток, характеризують кінцеві результати господарювання, адже їх величина показує співвідношення ефекту з наявними або використаними ресурсами.

Оцінка рентабельності діяльності підприємства проводиться за допомогою показників, розрахунок яких представлено в таблиці 2.13.

Протягом аналізованого періоду на фоні загальної прибутковості в 2019 та 2021 роках та загальної збитковості діяльності в 2020 та 2022 роках відзначається зниження ефективності використання підприємством майна і джерел його формування.

Таблиця 2.13

Розрахунок показників рентабельності АТ «Подільський цемент»

Показники	2019р	2020р	2021р	2022р	Відхилення			
					2020р з 2019р	2021р з 2020р	2022р з 2021р	2022р з 2019р
Середній розмір майна	6801757,0	6543325,0	6306802,5	6754448,0	-258432,0	-236522,5	447645,5	-47309,0
Середній розмір власного капіталу	-5654980,0	-5514314,0	-5715637,0	-6832171,5	140666,0	-201323,0	-1116534,5	-1177191,5
Середній розмір постійного капіталу	2169953,5	2421188,5	2780534,0	3025045,5	251235,0	359345,5	244511,5	855092,0
Середній розмір матеріальних оборотних активів	837891,0	748204,0	713010,0	954873,5	-89687,0	-35194,0	241863,5	116982,5
Середній розмір основних засобів	2690085,5	2753358,0	2701518,0	2625714,5	63272,5	-51840,0	-75803,5	-64371,0
Вартість виробничих ресурсів	3527976,5	3501562,0	3414528,0	3580588,0	-26414,5	-87034,0	166060,0	52611,5
Витрати на оплату праці	107471,0	85920,0	115050,6	87987,2	-21551,0	29130,6	-27063,4	-19483,8
Вартість господарських ресурсів	3635447,5	3587482,0	3529578,6	3668575,2	-47965,5	-57903,4	138996,6	33127,7
Чиста виручка від реалізації	3475248,0	3561500,0	4033152,0	2579764,0	86252,0	471652,0	-1453388,0	-895484,0
Витрати	2717002,0	2497709,0	2908623,6	2557802,2	-219293,0	410914,6	-350821,4	-159199,8
Прибуток (збиток) до оподаткування	2944032,0	-2026477,0	1586622,0	-4280135,0	-4970509,0	3613099,0	-5866757,0	-7224167,0
Чистий прибуток (збиток)	2362445,0	-1721200,0	1345231,0	-3568717,0	-4083645,0	3066431,0	-4913948,0	-5931162,0
Рентабельність (збитковість), %								
продажу	84,71	-56,90	39,34	-165,91	-141,61	96,24	-205,25	-250,63
основних засобів	109,44	-73,60	58,73	-163,01	-183,04	132,33	-221,74	-272,45
оборотних активів	351,36	-270,85	222,52	-448,24	-622,21	493,37	-670,77	-799,60
виробничих ресурсів	83,45	-57,87	46,47	-119,54	-141,32	104,34	-166,00	-202,99
трудових ресурсів	2739,37	-2358,56	1379,06	-4864,50	-5097,94	3737,63	-6243,56	-7603,87
всіх ресурсів	80,98	-56,49	44,95	-116,67	-137,47	101,44	-161,62	-197,65
витрат	108,36	-81,13	54,55	-167,34	-189,49	135,68	-221,89	-275,69
активів	34,73	-26,30	21,33	-52,84	-61,04	47,63	-74,16	-87,57
постійного капіталу	108,87	-71,09	48,38	-117,97	-179,96	119,47	-166,35	-226,84

Із 100 грн, які вкладені в активи, АТ «Подільський цемент» в 2019 році одержав прибутку в розмірі 34,73 грн., а в 2021 році – 21,33 грн, збитку в 2020 році – 26,30 грн та у 2022 році – 52,84 грн. Рівень рентабельності власного та власного оборотного капіталу неможливо визначити, оскільки у підприємства протягом всього досліджуваного періоду вони відсутні, а АТ «Подільський цемент» фінансує свою діяльність за рахунок позикових коштів.

Отже, основною причиною зниження рівня рентабельності сукупного капіталу АТ «Подільський цемент» в 2020 та 2022 роках є збільшення суми чистого збитку та зменшення сукупного капіталу.

В умовах дефіциту ресурсів, що склалися в Україні, проблеми ефективного розподілу та використання ресурсів підприємств та їх фінансового розвитку виходять на одне з перших місць. Основним інструментом для оцінки ефективності використання ресурсів підприємства в умовах нестабільної економіки є оцінка й аналіз ділової активності суб'єкта господарювання, за допомогою якого можна об'єктивно оцінити результативність господарсько-фінансової діяльності підприємства та визначити перспективи його розвитку. Від об'єктивності та точності оцінки й оптимізації ділової активності підприємства залежить якість важливих та відповідальних управлінських рішень, які дають змогу не пристосовуватися до змін на ринку, а активно реагувати та впливати на ринкову ситуацію, що постійно змінюється.

Кількісну оцінку та аналіз ділової активності здійснюють за двома напрямками:

- 1) ступенем виконання плану на основі показників, що забезпечують задані темпи їх зростання;
- 2) рівнем ефективності використання ресурсів.

Дані таблиці 2.14 свідчать про погіршення ділової активності АТ «Подільський цемент».

Таблиця 2.14

Аналіз показників ділової активності АТ «Подільський цемент»

Показники	2019р	2020р	2021р	2022р	Абсолютне відхилення				Темпи зростання (зниження), %			
					2020р з 2019р	2021р з 2020р	2022р з 2021р	2022р з 2019р	2020р з 2019р	2021р з 2020р	2022р з 2021р	2022р з 2019р
Чиста виручка від реалізації продукції, тис. грн.	3475248,0	3561500,0	4033152,0	2579764,0	86252,0	471652,0	-1453388,0	-895484,0	102,5	113,2	64,0	74,2
Середня вартість капіталу, тис. грн.	6801757,0	6543325,0	6306802,5	6754448,0	-258432,0	-236522,5	447645,5	-47309,0	96,2	96,4	107,1	99,3
Середня вартість власного капіталу, тис. грн.	-5654980,0	-5514314,0	-5715637,0	-6832171,5	140666,0	-201323,0	-1116534,5	-1177191,5	97,5	103,7	119,5	120,8
Середня вартість мобільних засобів, тис. грн.	2392960,5	2208858,5	1721395,5	1688317,5	-184102,0	-487463,0	-33078,0	-704643,0	92,3	77,9	98,1	70,6
Середня вартість матеріальних оборотних коштів, тис. грн.	837891,0	748204,0	713010,0	954873,5	-89687,0	-35194,0	241863,5	116982,5	89,3	95,3	133,9	114,0
Середня вартість дебіторської заборгованості, тис. грн.	528447,0	785224,5	823981,5	581235,0	256777,5	38757,0	-242746,5	52788,0	148,6	104,9	70,5	110,0
Середня вартість кредиторської заборгованості, тис. грн.	213097,5	337650,0	394886,0	320137,5	124552,5	57236,0	-74748,5	107040,0	158,4	117,0	81,1	150,2
Середня вартість необоротних активів, тис. грн.	4408796,5	4334466,5	4585407,0	5066130,5	-74330,0	250940,5	480723,5	657334,0	98,3	105,8	110,5	114,9
Коефіцієнт загальної оборотності капіталу	0,511	0,544	0,639	0,382	0,033	0,095	-0,258	-0,129	106,5	117,5	59,7	74,8
Коефіцієнт оборотності мобільних засобів	1,452	1,612	2,343	1,528	0,160	0,731	-0,815	0,076	111,0	145,3	65,2	105,2

Продовження таблиці 2.14

Показники	2019р	2020р	2021р	2022р	Абсолютне відхилення				Темпи зростання (зниження), %			
					2020р з 2019р	2021р з 2020р	2022р з 2021р	2022р з 2019р	2020р з 2019р	2021р з 2020р	2022р з 2021р	2022р з 2019р
Коефіцієнт оборотності матеріальних оборотних коштів	4,148	4,760	5,657	2,702	0,612	0,896	-2,955	-1,446	114,8	118,8	47,8	65,1
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	6,576	4,536	4,895	4,438	-2,041	0,359	-0,456	-2,138	69,0	107,9	90,7	67,5
Середній термін обороту дебіторської заборгованості, днів	55,5	80,5	74,6	82,2	25,0	-5,9	7,7	26,7	145,0	92,7	110,3	148,2
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	16,31	10,55	10,21	8,06	-5,76	-0,33	-2,16	-8,25	64,7	96,8	78,9	49,4
Середній термін обороту кредиторської заборгованості, днів	22,4	34,6	35,7	45,3	12,2	1,1	9,6	22,9	154,6	103,3	126,7	202,4
Фондовіддача основних засобів та інших необоротних активів	0,79	0,82	0,88	0,51	0,03	0,06	-0,37	-0,28	104,2	107,0	57,9	64,6

Коефіцієнт оборотності капіталу знизився з 0,511 у 2019 році до 0,382 у 2022 році, що свідчить про зниження ефективності його використання.

Якщо в 2019 році середній термін обороту дебіторської заборгованості становив 55,5 днів, то в 2022 році він збільшився до 82,2 днів, що свідчить про погіршення якості роботи підприємства з покупцями та замовниками. В свою чергу, термін сплати кредиторам збільшився з 22,4 днів у 2019 році до 45,3 днів у 2022 році. Отже, підприємство майже у 2 рази швидше розраховується з кредиторами, ніж дебітори розраховуються з ним.

Отже, розрахована система показників свідчить про зниження рівня ділової активності АТ «Подільський цемент».

Найбільш інформативні аналітичні висновки формуються в результаті зіставлення темпів змін показників. У цьому зв'язку найоптимальнішим є зіставлення таких показників:

$$100 \% < T_{c.k} < T_p < T_{\pi}, \quad (2.1)$$

де $T_{c.k}$ — темп зміни сукупного капіталу, авансованого в діяльність підприємства;

T_p — темп зміни обсягів реалізації продукції;

T_{π} — темп зміни прибутку.

Перша нерівність ($100 \% < T_{c.k}$) означає, що економічний потенціал підприємства зростає, тобто розширюються масштаби його діяльності.

Друга нерівність ($T_{c.k} < T_p$) вказує на те, що в порівнянні із збільшенням економічного потенціалу обсяг реалізації підвищується більш високими темпами, тобто ресурси комерційної організації використовуються більш ефективно, підвищується віддача з кожної грошової одиниці, вкладеної в компанію.

Із третьої нерівності ($T_p < T_{\pi}$) видно, що прибуток зростає випереджальними темпами, що свідчить про відносне зниження витрат виробництва та обігу як результат дій, спрямованих на оптимізацію технологічного процесу і взаємовідносин з контрагентами.

Таблиця 2.15

Оцінка фінансового розвитку АТ «Подільський цемент»

Показники	2019р	2020р	2021р	2022р	Відхилення				Темп зростання, %			
					2020р з 2019р	2021р з 2020р	2022р з 2021р	2022р з 2019р	2020р з 2019р	2021р з 2020р	2022р з 2021р	2022р з 2019р
Середній розмір сукупного капіталу	6801757,0	6543325,0	6306802,5	6754448,0	-258432,0	-236522,5	447645,5	-47309,0	96,20	96,39	107,10	99,30
Чистий дохід від реалізації	3475248,0	3561500,0	4033152,0	2579764,0	86252,0	471652,0	-1453388,0	-895484,0	102,48	113,24	63,96	74,23
Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування	2944032,0	-2026477,0	1586622,0	-4280135,0	-4970509,0	3613099,0	-5866757,0	-7224167,0	-	-	-	-

Проаналізуємо, чи дотримується АТ «Подільський цемент» "золотого правила свого розвитку" за допомогою даних таблиці 2.15.

2020 рік відносно 2019 року: $100 > 96,20 < 102,48 > x$

2021 рік відносно 2020 року: $100 > 96,39 < 113,24 > x$

2022 рік відносно 2021 року: $100 < 107,10 > 63,96 > x$

2022 рік відносно 2019 року: $100 > 99,30 > 74,23 > x$

З цих позицій можна стверджувати про недотримання АТ «Подільський цемент» золотого правила свого розвитку:

- по-перше, темпи зміни сукупного капіталу менші за 100%;
- по-друге, спостерігаємо перевищення темпів зростання виручки від реалізації продукції над темпами зростання сукупного капіталу (крім 2022 року);
- по-третє, темпи зростання прибутку не перевищують темпи зростання виручки від реалізації продукції, а в 2020 та 2022 роках взагалі спостерігаємо збиток.

Отже, можемо зробити висновок, що АТ «Подільський цемент» не забезпечений власним капіталом у зв'язку з збитковістю діяльності в попередніх роках і наявністю непокритого збитку. Відсутність прибутку та власного капіталу є перешкодою не тільки для розвитку, але й виживання в ринкових умовах господарювання.

РОЗДІЛ 3

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО РОЗВИТКУ

АТ "ПОДІЛЬСЬКИЙ ЦЕМЕНТ" НА ПЕРСПЕКТИВУ

3.1. Розробка стратегії розвитку підприємства

Воєнний стан впливає на фінансові аспекти формування стратегії розвитку підприємства, ставлячи перед ним низку викликів та обмежень. Наявність воєнного конфлікту призводить до зміни економічних, фінансових та ринкових умов функціонування підприємства, зміни у політичному, соціальному та економічному середовищі, що вимагає від підприємства адаптації своїх стратегічних планів.

Основні виклики, з якими стикається підприємство в умовах воєнного стану:

- недостатність фінансових ресурсів, як наслідок: обмеження доступу до фінансових ресурсів, як-от кредити, інвестиції або дотації;
- обмеження можливостей підприємства щодо реалізації стратегічних планів розвитку;
- зміна ринкових умов: зміна попиту, зміна цін, зміна кон'юнктури ринку, коригування фінансових прогнозів, перегляд стратегії розвитку зі врахуванням ринкових можливостей та конкурентоспроможності;
- ризики та нестабільність бізнес-середовища, зокрема політичний, економічний та соціальний складники. Нетрадиційними ризиками в зазначених умовах є ризик збитків від воєнних дій, ризик зміни регуляторного середовища, ризик втрати доступу до ринків тощо. Ці ризики впливають на процес реалізації стратегії розвитку підприємства та вимагають впровадження заходів ризик-менеджменту;
- виклики забезпечення безпеки та логістики, зокрема щодо захисту працівників, активів, постачання сировини та доставки готової продукції. Це може вплинути на витрати підприємства та на його здатність виконувати

стратегічні плани. Організація логістики та забезпечення безпеки можуть стати одними з ключових аспектів формування стратегії розвитку в умовах воєнного стану.

Згідно з даними Мінекономіки від початку війни в Україні перемістило свої потужності понад 761 підприємство за програми релокації, запровадженої державою. Серед релокованих підприємств, які вже відновили свою діяльність на новому місці, найбільшу частку становлять:

- підприємства у сфері оптової та роздрібної торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів (40,24 %);
- переробної промисловості (31,71 %);
- інформації та телекомунікацій (6,34 %);
- професійної, наукової та технічної діяльності (5,85 %);
- будівництва (4,15 %).

Найбільше підприємств релокувалося до Львівської (30 %), Закарпатської (17 %), Чернівецької (11 %), Івано-Франківської (8 %), Хмельницької (7 %) та Тернопільської (7 %) областей.

Враховуючи виклики, формування стратегії розвитку підприємства в умовах воєнного стану може вимагати таких аспектів:

1. Діагностика та оцінка впливу воєнного стану: перед формуванням стратегії розвитку підприємства необхідно провести діагностику та оцінку впливу воєнних дій на бізнес-середовище, фінансову стійкість, ринкові умови, доступ до фінансових ресурсів, можливі ризики та виклики забезпечення безпеки та логістики.

2. Аналіз ринкових можливостей та конкурентоспроможності: необхідно оцінити нові можливості на ринку, визначити конкурентоспроможність підприємства та розробити стратегію, яка дасть змогу забезпечити його ефективне функціонування.

3. Диверсифікація джерел фінансування: з урахуванням обмеженого доступу до фінансових ресурсів підприємствам необхідно розглянути диверсифікацію джерел фінансування, це може включати залучення

інвестицій від різних джерел, розгляд альтернативних фінансових інструментів, як-от: лізинг, факторинг, розширення співпраці з партнерами тощо.

4. Забезпечення логістики та безпеки є критичними аспектами формування стратегії розвитку в умовах воєнного стану. Планування поставок, забезпечення безпеки працівників та виробничих об'єктів, захист від можливих загроз можуть вплинути на вартість виробництва, строк реалізації продукції та можливість забезпечення вимог клієнтів.

5. Ефективне управління ресурсами: воєнний стан обумовлює обмеження ресурсів, як-от енергія, вода, сировина тощо. Тому ефективне їх управління, включно з економією, використанням альтернативних джерел та оптимізацію процесів може стати важливим аспектом стратегії розвитку підприємства.

Для того, щоб ефективно розробити стратегію, спочатку необхідно її детально спланувати, вирішивши, в якій послідовності будуть розставлені блоки процесу розробки стратегії. Для цього складається алгоритм розробки стратегії.

В запропонованому алгоритмі спочатку встановлюється місія. Аналіз місій різних компаній показує, що не всі вони відрізняють поняття місії і цілі функціонування. Місія - це покликання, вище призначення підприємства, його якісна роль, яку воно виконує або буде виконувати в суспільстві. А ціль - це те, до чого підприємство прагне і не завжди це зв'язано з суспільством. Місія - вища ціль підприємства. Вона націлена на суспільство, а от же і на споживачів, потреби яких задовольняє. Від правильності постановки місії залежить майбутня стратегія підприємства.

Оскільки мова йде про стратегію розвитку підприємства, то спочатку потрібно більш розширено описати бачення, розуміння цього розвитку для реалізації місії, тобто розробити концепцію розвитку.

Концепція - це система, яка відображає сукупність бачень пріоритетних напрямів розвитку підприємства для реалізації місії на основі поєднання потреб суспільства і розвитку потенціалу підприємства.

Від концепції переходять до постановки стратегічних цілей - певного мотивуючого фактору, який стимулює процес реалізації концепції і викликає бажання та інтерес досягнути бажаного результату. Розгляд цілей скрізь рамку результату допомагає побачити те, що підприємство отримає внаслідок власних дій. Більшість підприємств, особливо середніх та малих, існують дрейфуючи від однієї події до іншої. Проте розуміння того, чого підприємство в лиці керівництва або засновників хоче досягти насправді, є найважливішим компонентом здатності добиватися бажаного. Знання результату, який кожен хоче отримати в певній ситуації, зосередженість на цьому бажанні допомагає правильно використовувати всі наявні і доступні ресурси і направити їх на досягнення цілі.

Таким чином, АТ «Подільський цемент» потрібно чітко, в деталях уявити бажаний результат. А якщо є певний намічений результат, то повинні бути інструменти, за допомогою яких буде здійснюватися їх досягнення. В якості таких інструментів виступають стратегічні задачі (міні-цілі). В запропонованому алгоритмі вони діляться на маркетингові, фінансові та організаційно-технічні. Виробничі цілі, на наш погляд, треба розглядати окремо, оскільки виробництво є інструментом реалізації маркетингових фінансових та організаційно-технічних цілей.

Наступним блоком в алгоритмі виступають процеси, пов'язані з деталізацією стратегічних цілей та задач на кожному з трьох виділених напрямків. Ці процеси включають в себе постановку дерева цілей, ранжування задач, розмежування їх за вагомістю і першочерговістю. Далі слідує стратегічний аналіз, який виступає в ролі фільтра, через який проходять всі цілі, задачі і процеси. На даному етапі аналізується зовнішнє і внутрішнє середовище підприємства, його можливості, загрози, і дається оцінка правильності і доцільності поставлених цілей. Кінцевим результатом

алгоритму розробки стратегії є сама стратегія або сукупність альтернативних стратегій (рис. 3.1).

Рис. 3.1. - Алгоритм процесу розробки стратегії розвитку підприємства

Процес розробки стратегії здійснюється на п'яти рівнях.

Корпоративний рівень - розробляється в теоретичному вигляді. За його реалізацію відповідає керівник підприємства. Даний рівень носить характер перспективного розвитку і направлений на вироблення довгострокових цілей. Це пов'язано з тим, що на основі цілей і завдань даного рівня будується вся схема процесу роботи підприємства, і тому необхідним є дотримання далекоглядності. Результатами блоку будуть місія і концепція. В даний блок входять:

1. визначення напрямку розвитку підприємства. Вирішення даного питання здійснюється засновниками або керівниками підприємства на основі певної інформації. Знаючи ситуацію на ринку вони визначають певні установки щодо розвитку підприємства;

2. формулювання місії і концепції розвитку. Керівник підприємства ставить до відома менеджерів свої побажання щодо розвитку підприємства,

вказує на результати, які необхідно досягти і падає підлеглим всю необхідну первісну інформацію;

3. обговорення процесу розробки стратегії підприємства. Пропонується первісний план, по якому буде проходити розробка стратегії. Керівництво ж, в свою чергу, може погодитися з ним або не погодитися.

Бізнес-рівень. Намічаються конкретні границі діяльності шляхом встановлення цілей і задач. Визначається, чого треба досягти підприємству конкретно (цілі), що для цього необхідно зробити (задачі). Від цілей даного рівня залежить, як підприємство зуміє позиціонувати себе.

Бізнес-рівень включає такі етапи:

1. формування групи працівників, що займатимуться розробкою стратегії;

2. постановка цілей і задач. Цілі повинні бути конкретними, вимірюваними, орієнтованими в часі, реалістичними;

3. окреслення границь, в яких буде проводитися аналіз діяльності підприємства і його зовнішнього середовища. Функціональний рівень визначає напрямок діяльності тієї чи іншої функціональної служби всередині однієї сфери бізнесу. Даний рівень направлений на втілення в життя цілей і задач, поставлених на бізнес-рівні. Його процеси включають деталізацію стратегічних задач бізнес-рівня, а також проведення аналізу внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства.

Доцільно зазначити, що розробка стратегії відбувається по трьом основним сферам діяльності підприємства - маркетинговій, фінансовій та організаційно-технічній. Дані області відображають основні складові діяльності в стратегічній сфері: маркетингова стратегія направлена на створення умов функціонування підприємства на ринку та ефективної політики ведення конкурентної боротьби; фінансова стратегія відповідає за регулювання внутрішнього становища фірми, її прибутків і витрат, а також співставлення вимог підприємства з його реальними можливостями; організаційно-технічна стратегія відповідає за стан технічного і ресурсного

забезпечення на підприємстві, а також за створення збалансованої організаційної структури.

При цьому на стратегію здійснюють вплив ряд факторів, як зовнішнього (розвиненість і вік галузі, характеристика і прибутковість ринку, політична та демографічна ситуація, кількість конкурентів, їхні позиції, інтенсивність конкуренції, зовнішні бар'єри входу-виходу тощо), так і внутрішнього середовища підприємства (внутрішні бар'єри входу-виходу, потенціал підприємства, технічне оснащення, якість, ціна, продукція, конкурентна позиція, обсяг продажів, фінансування, ресурси, персонал тощо).

Запропонована методика розробки стратегії розвитку підприємства носить комплексний характер і проводиться по трьом сферам діяльності підприємства інтегровано. Вона базується на використанні матриць по кожному перерахованому вище напрямку діяльності. Дані матриці мають розмір 3x3 і утворюють дев'ять квадрантів. Квадранти характеризують певне положення підприємства за даними, що аналізуються, і допомагають керівництву підприємства обрати для нього найбільш вірну в певній ситуації стратегію, або підкоригувати вже існуючу. Розробку стратегії розвитку підприємства за допомогою запропонованої методики починають з проведення аналізу його маркетингової сфери діяльності за такими показниками, як привабливість ринку та конкурентоспроможність. Привабливість ринку вказує, на скільки зацікавлено підприємство в роботі на даному ринку і, на скільки відповідають його можливості умовам роботи на такому ринку. Конкурентна позиція характеризує положення підприємства на даному ринку, кількість конкурентів та спроможність підприємства залишатися учасником ринку.

Результатом аналізу є побудова остаточної матриці вибору маркетингової стратегії, яка описує конкурентне становище підприємства. Однак слід враховувати, що в дану сферу входять не лише фактори, які впливають на конкурентоспроможність, але й фактори виробничої,

ресурсної, технологічної і інших сфер. Дані фактори взаємопов'язані і впливають на конкурентоспроможність підприємства.

Слід також розглядати фактори інформатизації суспільства і глобалізації ринку, які змінюють розстановку сил на ринку за рахунок доступності інформації споживачам і посилення конкуренції з боку сильних міжнародних компаній (рис. 3.2).

		Конкурентна позиція		
		Слабка	Середня	Сильна
Приближність ринку	Висока	Загроза втрати позиції на ринку 4	Утримання стійкості 7	Високий рівень стійкості 9
	Середня	Ситуація балансування 3	Утримання стійкості підприємством 5	Високий рівень стійкості 8
	Низька	Втрата позицій 1	Загроза спаду 2	Помірне балансування 6

Рис. 3.2. - Остаточна матриця для вибору маркетингової стратегії

Наступним кроком в розробці стратегії розвитку підприємства є аналіз його фінансового становища за такими показниками як платоспроможність і ліквідність (на скільки підприємство забезпечене матеріальними ресурсами, та чи в змозі воно здійснювати платежі за зобов'язаннями), та ділова активність і рентабельність (на скільки ефективно підприємство може розпоряджатися власними засобами).

Фактори, які теж потребують розгляду – це доступність фінансових ресурсів. Мається на увазі доступність кредитів і за їх наявності і за умов кредитування. Крім того потрібно визначити вплив податкового законодавства на стратегічні напрямки діяльності підприємства та можливі наслідки політичних змін на фінансові можливості підприємства. Важливим є розгляд фінансових ризиків в цілому при різних варіантах розвитку подій на ринку та в суспільстві.

Результатом проведення аналізу є побудова остаточної матриці для вибору фінансової стратегії, яка дає можливість спрогнозувати фінансово-господарський стан підприємства на найближчу перспективу, намітити допустимі ризики і виявити поріг його можливостей (рис.3.3).

		Рівень платоспроможності та ліквідності підприємства		
		Низький	Середній	Високий
Діагностика	Висока	Ситуація помірної стабільності 4	Утримання стійкості 7	Закріплення стабільної позиції 9
	Середня	„Епізодичний дефіцит” 3	Повне утримання стабільності 5	Утримання стабільної позиції 8
	Низька	Ситуація кризи або банкрутства 1	Поступова втрата своїх позицій 2	Нестійка рівновага на ринку 6

Рис. 3.3 – Остаточна матриця для вибору фінансової стратегії

Фінансовий бік діяльності підприємства відображає його грошову сторону. Однак кожен керівник, який піклується про добробут і процвітання свого бізнесу не повинен забувати про такий важливий бік в діяльності підприємства, як технічна і організаційна сфери.

Технічна сфера діяльності підприємства відображається в технічному рівні виробництва. Вона аналізується в таких аспектах, як: забезпеченість підприємства технічними ресурсами; якість техніки, технологічних процесів та продукції або послуг, досягнутий рівень техніки і технології в світі науково-технічного прогресу; інноваційні процеси на підприємстві.

Технічний рівень підприємства нерозривно пов'язаний з організацією і продуктивністю праці. Важливими факторами є рівень наукової організації праці, характеристика персоналу, забезпеченість кадрами, якісний склад кадрів, текучість кадрів, організація підвищення кваліфікації тощо.

Важливе значення для формування стратегії має також рівень організації управління підприємством, а також організаційна культура і її вплив на розвиток підприємства.

Всі ці фактори впливають на організаційно-технічний рівень підприємства, тому наступним кроком в методиці розробки стратегії розвитку є аналіз досягнутого організаційно-технічного рівня і альтернативи його розвитку.

Остаточна матриця для вибору організаційно-технічної стратегії, що побудована на аналізі технічного та організаційного рівня розвитку підприємства представлена на рис. 3.4.

		Технічний рівень розвитку підприємства		
		Низький	Середній	Високий
Організаційний рівень розвитку підприємства	Високий	Ситуація балансування 4	Ситуація стабільності 7	Ситуація високої стійкості 9
	Середній	Мотиваційні зрушення 3	Ситуація повної гармонії 5	Ситуація стійкості 8
	Низький	Ситуація суцільної кризи 1	Підняття іміджу підприємства 2	Ситуація сподівання на зміни 6

Рис. 3.4 – Остаточна матриця для вибору організаційно-технічної стратегії

Далі проводиться розрахунок трьох базових оцінок:

- по маркетингу - рейтингової оцінки конкурентоспроможності підприємства;
- по фінансам - інтегрального показника фінансового стану підприємства;
- по організаційно-технічній сфері - коефіцієнта організаційно-технічного рівня розвитку підприємства.

Отримані результати наносять на осі координат, і будують трьохмірний простір, який відображає інтегровану стратегію і має наступний вигляд (рис. 3.5).

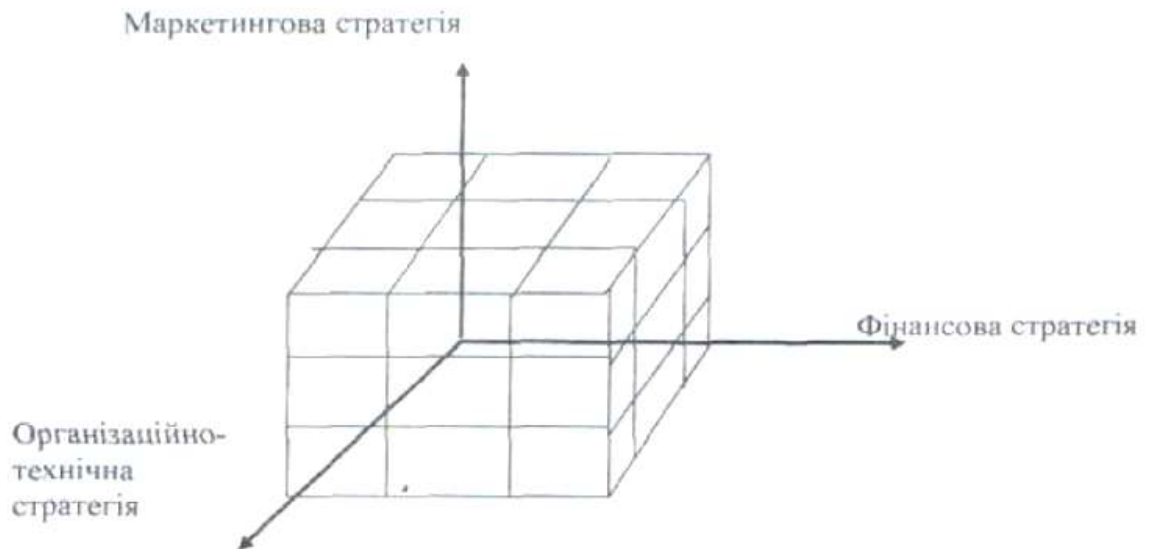

Рис. 3.5 - Трьохмірний простір окреслення стратегії підприємства

Потім проводять вектор і визначають за допомогою квадрантів, в якій ситуації знаходиться підприємство.

Процес розробки стратегії завершують на двох останніх рівнях:

- операційному - йде опрацювання результатів, отриманих з функціонального рівня;
- модулятивному - здійснюється загальний контроль за реалізацією стратегії.

3.2. Оптимізація структури капіталу АТ "Подільський цемент"

Ефективність функціонування будь-якого підприємства залежить від правильної стратегії управління капіталом підприємства. Її важливою складовою є оптимізація структури капіталу.

В Україні більшість підприємств нехтують науковими підходами до цього питання, що є помилкою, оскільки від співвідношення між власним і позиковим капіталом залежить результат діяльності підприємства та його стан у майбутньому. Тому завданням кожного керівника має бути формування найбільш прийнятної структури капіталу підприємства для його

подальшої ефективної діяльності. У зв'язку з цим у сучасних умовах зростає роль стратегічного аналізу капіталу підприємства, метою якого є ефективне та стабільне функціонування підприємства. Отже, керівництву підприємства потрібно чітко визначити, за рахунок яких фінансових ресурсів буде сформовано капітал підприємства. Від цього залежатиме стан і результати діяльності підприємства у майбутньому.

Таким чином, оптимізація структури капіталу – це важливий етап стратегічного аналізу капіталу, який полягає у визначенні такого співвідношення між вартістю, втіленою у кошти підприємства, які йому належать і приносять прибуток, та вартістю, інвестованою в грошові кошти, що залучаються на основі їх повернення, за умови якого досягається максимальна ефективність діяльності підприємства.

Виходячи з того, що основною метою оптимізації структури капіталу є пошук оптимального співвідношення між власним і позиковим капіталом, можна сформулювати основні завдання оптимізації структури капіталу:

- формування необхідної структури капіталу, яка б забезпечила сталий розвиток підприємства;
- забезпечення умов, за яких підприємство отримуватиме максимальну суму прибутку.

Відповідно до поставленої мети та завдань, можна визначити такі етапи процесу оптимізації структури капіталу:

- формування цілей розвитку капіталу підприємства;
- визначення оптимального співвідношення між власним і позиковим капіталом відповідно до визначених цілей;
- оцінка розробленої структури капіталу;

Аналіз економічної літератури свідчить, що більшість авторів виокремлює три методи оптимізації структури капіталу:

- оптимізація структури капіталу за критерієм максимізації рівня прогнозованої фінансової рентабельності.
- оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації її вартості;

- оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації рівня фінансових ризиків.

Процес оптимізації структури капіталу здійснюється у такій послідовності:

1. Аналіз складу капіталу за ряд періодів (кварталів, років), а також тенденцій зміни його структури (співвідношення між: власними і залученими джерелами). У процесі аналізу розглядають такі параметри, як коефіцієнти фінансової незалежності, заборгованості, напруженості, співвідношення між короткостроковими і довгостроковими зобов'язаннями. Далі вивчають показники оборотності і прибутковості активів і власного капіталу.

2. Оцінка ключових факторів, що визначають структуру капіталу. До них належать:

- галузеві особливості господарської діяльності підприємства (характер готового продукту, тривалість виробничого й фінансового циклів, форми розрахунків з постачальниками і покупцями тощо);

- кон'юнктура товарного і фінансового ринків;

- рівень прибутковості поточної діяльності;

- податкове навантаження на підприємство (частка сплачених прямих і непрямих податків у виручці від продажу - бруто);

- ступінь концентрації акціонерного капіталу (прагнення капіталовласників зберегти контрольний пакет акцій);

- стадія життєвого циклу корпорації (молоді компанії з життєздатною продукцією і новими технологіями можуть застосовувати для свого розвитку більше позикового капіталу, а зрілі - використовують переважно власні кошти).

Застосування багатоваріантних розрахунків з використанням указаних показників дозволяє встановити оптимальну структуру капіталу, яка призводить до максимізації приросту рентабельності власного капіталу.

3. Оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації його вартості (ціни) базується на попередній оцінці власного і позиченого

капіталів за умов їх залучення.

4. Оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації фінансового ризику пов'язана з вибором більш дешевих джерел фінансування активів підприємства.

Оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації рівня фінансового ризику та термінів залучення капіталу пов'язана з вибором більш дешевих джерел фінансування активів підприємства. Відповідно до призначення активи підприємства з урахуванням часу поділяють на три групи:

- необоротні активи - це активи, що не є оборотними;
- постійна частина оборотних активів - це незмінна їх частина, яка не залежить від змін обсягу діяльності і не пов'язана з формуванням запасів сезонного формування, довгострокового завезення та розглядається як мінімальний їх розмір, який підприємству потрібно мати для здійснення поточної операційної діяльності;
- змінна частина оборотних активів пов'язана із збільшенням обсягу випуску продукції відповідно до сезону, необхідністю формування товарних запасів сезонного формування, довгострокового завезення і цільового призначення. Її поділяють на максимальну і середню частини відповідно до потреби.

Підприємства можуть застосовувати три різних підходи до фінансування різних груп активів за рахунок капіталу, а саме:

- консервативний, який передбачає використання власного капіталу і довгострокових зобов'язань для формування необоротних активів та половини змінної частини оборотних активів. Перевагою цього підходу є забезпечення мінімального ризику, так як короткострокові зобов'язання використовуються у незначних обсягах для формування змінної частини оборотних активів. У той же час така політика фінансування дуже обтяжлива для підприємства у зв'язку з високою вартістю капіталу, що

використовується.

- агресивний підхід спрямований на використання власного капіталу та довгострокових зобов'язань лише для фінансування необоротних активів.

Оборотні активи у повному обсязі формуються за рахунок короткострокових зобов'язань. Ця політика фінансування активів забезпечує найнижчу вартість капіталу підприємства, проте вона обмежена занадто високим ризиком можливості втрати або недостатності капіталу;

- компромісний підхід передбачає фінансування необоротних активів та постійної частини оборотних активів за рахунок власного капіталу та довгострокових зобов'язань. При цьому змінна частина оборотних активів фінансується короткостроковими зобов'язаннями. Така політика залучення джерел дає змогу досягти компромісу між вартістю капіталу та ризиком його втрати.

Однак у сучасних умовах банки досить рідко надають вітчизняним підприємствам довгострокові кредити. Тому обрана модель може враховувати тільки величину власного капіталу і короткострокових зобов'язань в якості джерел фінансування.

Визначимо оптимальну структуру капіталу АТ «Подільський цемент» за критерієм мінімізації рівня фінансових ризиків. Вихідна інформація для обчислень наведена у таблиці 3.1.

Враховуючи інформацію таблиці 3.1, розрахуємо розмір власного та позикового капіталу підприємства при використанні різних підходів до фінансування окремих груп активів (таблиця 3.2).

Структура капіталу АТ «Подільський цемент» , яка за розрахунками, буде сприяти мінімізації рівня фінансового ризику наведена в таблиці 3.3.

При агресивному підході до фінансування активів у 2019 році власний капітал повинен становити 59,86%, проте спостерігаємо його відсутність.

Таблиця 3.1

Вихідна інформація для визначення структури капіталу з метою мінімізації рівня фінансового ризику

Показники	2019р		2020р		2021р		2022р	
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %
Необоротні активи	4100846,0	59,9	4568087,0	73,3	4602727,0	72,2	5529534,0	77,5
Оборотні активи	2749907,0	40,1	1667810,0	26,7	1774981,0	27,8	1601654,0	22,5
у тому числі:								
- постійна частина	549981,4	8,0	350240,1	5,6	408245,6	6,4	400413,5	5,6
- змінна частина	2199925,6	32,1	1317569,9	21,1	1366735,4	21,4	1201240,5	16,8
Сукупний капітал	6850753,0	100,0	6235897,0	100,0	6377708,0	100,0	7131188,0	100,0

Таблиця 3.2

Розрахунок розміру капіталу підприємства з метою мінімізації рівня фінансового ризику, тис. грн.

Показники	Консервативний підхід				Агресивний підхід				Компромісний підхід			
	2019р	2020р	2021р	2022р	2019р	2020р	2021р	2022р	2019р	2020р	2021р	2022р
Власний капітал	5750790,2	5577112,1	5694340,3	6530567,8	4100846,0	4568087,0	4602727,0	5529534,0	4650827,4	4918327,1	5010972,6	5929947,5
у тому числі:												
• необоротні активи	4100846,0	4568087,0	4602727,0	5529534,0	4100846,0	4568087,0	4602727,0	5529534,0	4100846,0	4568087,0	4602727,0	5529534,0
• оборотні активи	1649944,2	1009025,1	1091613,3	1001033,8	-	-	-	-	549981,4	350240,1	408245,6	400413,5
з них:												
— постійна частина	549981,4	350240,1	408245,6	400413,5	-	-	-	-	549981,4	350240,1	408245,6	400413,5
— змінна частина	1099962,8	658785,0	683367,7	600620,3	-	-	-	-	-	-	-	-
Позиковий капітал	1099962,8	658785,0	683367,7	600620,3	2749907,0	1667810,0	1774981,0	1601654,0	2199925,6	1317569,9	1366735,4	1201240,5
у тому числі:												
— постійна частина	-	-	-	-	549981,4	350240,1	408245,6	400413,5	-	-	-	-
— змінна частина	1099962,8	658785,0	683367,7	600620,3	2199925,6	1317569,9	1366735,4	1201240,5	2199925,6	1317569,9	1366735,4	1201240,5
Сукупний капітал	6850753,0	6235897,0	6377708,0	7131188,0	6850753,0	6235897,0	6377708,0	7131188,0	6850753,0	6235897,0	6377708,0	7131188,0

**Структура капіталу підприємства з урахуванням критерію мінімізації
рівня фінансового ризику та термінів залучення капіталу, %**

Роки	Структура капіталу, що реально склалася на підприємстві*	Підходи до фінансування активів підприємства		
		консервативний	агресивний	компромісний
2019	-67,82 : 167,82*	83,94 : 16,06	59,86 : 40,14	67,89 : 32,11
2020	-102,35 : 202,35	89,44 : 10,56	73,25 : 26,75	78,87 : 21,13
2021	-79,16 : 179,16	89,29 : 10,71	72,17 : 27,83	78,57 : 21,43
2022	-120,82 : 220,82	91,58 : 8,42	77,54 : 22,46	83,16 : 16,84

* співвідношення між власним і позиковим капіталом

У 2020-2022 роках при агресивному підході до фінансування активів у підприємства 72,17-77,54% всіх активів повинні фінансуватися за рахунок власного капіталу і 22,46-27,83% за рахунок залучення позикового капіталу, проте знову спостерігаємо відсутність власного капіталу, який компенсується позиковим.

Отже, АТ «Подільський цемент» і надалі використовуватиме агресивну стратегію фінансування активів у зв'язку з недостатністю власного капіталу, який буде спрямовуватись не лише для фінансування необоротних активів, але й оборотних активів.

3.3. Прогнозування фінансових результатів та оцінка фінансового розвитку АТ "Подільський цемент" на перспективу

На АТ «Подільський цемент» повинні бути передбачені заходи щодо забезпечення прибуткової діяльності. Ці заходи можуть бути наступного характеру:

- збільшення обсягів випуску, продажу продукції;
- покращення якості продукції, що виробляється чи продається;
- продаж обладнання, що не використовується (не експлуатується) підприємством, або ж здача його в оренду;

- зниження вартості продукції за рахунок більш раціонального використання матеріальних ресурсів, робочої сили та робочого часу;
- розширення ринку продажу продукції.

Шляхи та перспективи забезпечення прибутковості на підприємстві тісно пов'язані із зниженням витрат підприємства. Дослідження факторів, що впливають на прибуток, є необхідним, оскільки це дозволяє не тільки дати кількісну оцінку їх впливу в ретроспективному періоді, а й використати виявлені взаємозв'язки для обґрунтування можливої зміни прибутку в перспективі.

Враховуючи наявність проблем управління прибутком, підхід до механізму управління повинен мати комплексний характер. В першу чергу, це безпосередньо пов'язано з ефективним управлінням операційної системи в цілому, тобто системи забезпечення виробництва та продажу продукції підприємства.

В умовах вільної конкуренції ціна продукції підприємства вирівнюється автоматично. На неї впливають закони ринкового ціноутворення.

Перспективи та шляхи зростання прибутку на АТ «Подільський цемент» можуть відбуватись:

1. За рахунок зниження ціни закупівлі. Ця умова включає в себе:
  - скорочення кількості посередників при закупівлі товарів та сировини;
  - використання системи цінових знижок в процесі закупівлі партій товарів;
  - закупівля окремих товарів за кордоном при сприятливому співвідношенні курсів національної та іноземної валют;
  - закупівля партій товарів на сезонних розпродажах;
  - розвиток власного виробництва;
2. За рахунок збільшення ціни реалізації:
  - здійснення ефективної цінової політики підприємства на споживчому ринку;

- використання сприятливо торговельної кон'юнктури в окремі періоди року;
- скорочення частки товарів, які реалізуються за регульованими цінами в рамках окремих асортиментних груп;
- експорт конкурентноздатних товарів з урахуванням співвідношення курсів національної та іноземної валюти;
- розширення продажу товарів у сприятливий період на початку сезону (ціни найбільш високі);
- реалізація окремих груп товарів на товарних біржах та аукціонах.

3. За рахунок збільшення кількості реалізованих товарів:

- здійснення ефективної маркетингової політики в області збуту товарів;
- диверсифікація асортименту шляхом внесення до переліку взаємодоповнюючих та взаємозамінних товарів;
- регіональна диверсифікація товарів (розширення регіону збуту);
- надання знижок при достроковому розрахунку при реалізації товару;
- розширення системи додаткових торговельних послуг пов'язаних з реалізацією товарів;
- вжиття ефективних рекламних заходів.

У традиційному уявленні основними шляхами зниження витрат є економія всіх видів ресурсів, що використовується на підприємстві: трудових та матеріальних.

Важливе значення для зростання продуктивності праці є його організація: підготовка робочого місця; повне його використання.

Матеріальні ресурси займають значну частину в структурі витрат підприємства. Звідси є зрозумілим значення економії цих ресурсів, раціонального їх використання. На перший план тут виходить застосування ресурсозберігаючих технологічних процесів. Важливим є збільшення вимог та контролю за якістю матеріалів, сировини, що поступають від постачальників.

Скорочення витрат по амортизації основних виробничих фондів можливо досягнути шляхом кращого їх використання, максимальною їх експлуатацією.

Відомо, що чим більша партія сировини, матеріалів, що закупаються, тим більша величина середньорічного запасу і більший розмір витрат, пов'язаних зі зберіганням цієї сировини та матеріалів (орендна плата). Разом з тим придбання товару чи сировини крупними партіями має свої переваги. Знижуються витрати, пов'язані з розміщенням замовлення, з прийманням цього товару, контролем за проходженням рахунків. Таким чином виникає потреба у визначенні оптимальної величини замовлення.

Управління прибутком підприємства зводиться до розробки механізму організаційно-економічного впливу на результати роботи підприємства, пошуку комплексу інструментів, які би дозволили із стихійного отримання доходу підприємством перейти до регульованих доходів. В той же час, недостатньо забезпечити тільки прибутковість підприємства.

Прибуток повинен бути настільки вагомим, що забезпечити реалізацію виконання усіх поставлених задач перед підприємством. В сучасних умовах господарювання конкуренція повинна бути більш жорсткою, але не за рахунок фактора ціни, а за рахунок появи більш глобальних методів і форм суперництва підприємств на ринку. Керівництво підприємства повинно неухильно слідувати правилу : робити перш за все ставку на збільшенні доходів підприємства, а не зниженні його витрат, хоч вони і є взаємопов'язані.

Таким чином, потрібно щоб підприємство отримувало не стільки максимальний прибуток, скільки максимальний доход. Максимізація отримання прибутку в основному пов'язана зі зниженням виробничих витрат підприємства. Тому, АТ «Подільський цемент» повинно бути динамічним, воно повинно мати можливість швидко змінювати асортимент продукції, так як нездатність відповідати попиту на товари, може призвести його до банкрутства.

Основною проблемою є і зростання ефективності діяльності підприємства, щодо продажу продукції. Перш за все необхідно більше уваги приділити зростанню швидкості руху обігових коштів, скороченню всіх видів запасів, добиватися максимально швидкого руху готових виробів від виробника до замовника.

Керівництву АТ «Подільський цемент» необхідно так планувати розподіл прибутку, щоб не зашкодити жодній зі сторін, в той же час забезпечити реалізацію завдань самого підприємства.

До основних факторів, що впливають на прибуток відносяться:

- конкурентноздатність продукції;
- висока мобільність на ринку, свобода економічного маневру;
- ритмічність та гнучкість підприємства, воно повинно бути здатним швидко змінювати асортимент продукції у відповідності до потреб замовників;
- розробка методів по покращенню продукції, можливість підприємства запропонувати товар більш високої якості.

Всі ці фактори є важливими для ефективного функціонування підприємства, тільки з їх допомогою підприємство може не тільки забезпечити прибутковість діяльності, але й отримати максимальний прибуток. Однак, основним є виробництво, або ж продаж, товарів більш високої якості. Товар, попит на котрий існує, вважається рентабельним і буде приносити підприємству більше доходу, а високий рівень рентабельності це можливість вкладення капіталу в галузі з більш високою нормою прибутку (рентабельністю).

В сучасних економічних умовах значним резервом отримання прибутку є розвиток інших видів його діяльності (посередницької, кредитної, інвестиційної, тощо), які забезпечують отримання позареалізаційних доходів від їх здійснення. Основними шляхами та перспективами отримання прибутку від позареалізаційних операцій є:

- проведення попередньої експертизи проектів та вибір для пайової участі в спільній діяльності підприємств тих галузей та сфер економіки, які мають найбільш високі перспективи росту та потенційну рентабельність капіталу;

- вкладання вільних фінансових ресурсів у ризикові підприємства, наукові дослідження, пов'язані з розробкою якісно нових видів продукції;

- цілеспрямований вибір цінних паперів, які купуються підприємством, оцінка рейтингу їх емітенту та інвестиційної привабливості здійснюваних фінансових інвестицій, формування портфеля цінних паперів, забезпечуючого максимізацію отриманого прибутку при мінімальному рівні ризику;

- продаж вільних грошових коштів на фінансовому ринку шляхом придбання інвестиційних сертифікатів, відкриття депозитних рахунків.

- надання комерційного кредиту (перш за все, тим підприємствам, які є партнерами з господарських зв'язків, матеріально-технічного забезпечення);

- ефективне здійснення операцій з іноземною валютою з метою отримання прибутку за рахунок курсової різниці;

- здача в оренду основних фондів;

- врахування в розмірі штрафних санкцій, які висуваються контрагентами підприємства, суми втрат від інфляції та не одержаного прибутку;

- віднесення повної суми збитків за ринковими цінами від псування інструменту, понаднормативного використання сировини і матеріалів, розкрадань, тощо на винних осіб та своєчасне їх стягнення.

Прибуток від позареалізаційних операцій буде більший, якщо не допускати непродуктивних втрат та збитків.

Проведемо прогнозування фінансових результатів в таблиці 3.4.

При цьому врахуємо наступні припущення:

1. Середньорічний темп росту виручки від реалізації буде становити 30%.

2. Суму витрат, які включені до собівартості реалізованої продукції, у розрахунку на 1 грн виручки від реалізації підприємство планує знизити з 84 коп у 2022 році до 71 коп у 2024 році.

3. Адміністративні витрати підприємство збільшити на 10% у порівнянні з 2022 роком.

4. Витрати на збут планується збільшити на 20% у порівнянні з 2022 роком.

5. Інші операційні доходи та витрати підприємство залишить на рівні 2022 року.

Таблиця 3.4

**Прогнозування фінансових результатів АТ «Подільський цемент»
на 2024 рік, тис. грн.**

Статті	2022р	2024р	Відхилення	Темп зростання, %
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	2579764,0	3353693,2	773929,2	130,0
Собівартість реалізованої продукції	2166289,0	2381122,2	214833,2	109,9
Валовий прибуток (збиток)	413475,0	972571,0	559096,0	235,2
Інші операційні доходи	156549,0	156549,0	0,0	100,0
Адміністративні витрати	103157,0	113472,7	10315,7	110,0
Витрати на збут	161563,0	193875,6	32312,6	120,0
Інші операційні витрати	286051,0	286051,0	0,0	100,0
Прибуток (збиток) від операційної діяльності	19253,0	535720,7	516467,7	2782,5
Фінансовий результат до оподаткування	-4280135,0	535720,7	4815855,7	х
Податок на прибуток		96429,7	96429,7	х
Чистий прибуток (збиток)	-4280135,0	439291,0	4719426,0	х
Доповнення до нерозподіленого прибутку (непокритого збитку)	-4280135,0	439291,0	4719426,0	х

Показники діяльності АТ «Подільський цемент» значно покращаться при дотриманні тенденцій змін:

- підприємство буде мати можливість отримати 972571,0 тис. грн. валового прибутку, що в 2,35 разів більше у порівнянні з 2022 роком;
- витрати на 1 грн виручки від реалізації знизяться на 13 коп;
- сума чистого прибутку у 2024 році складе 439291,0 тис. грн. у порівнянні з 4280135,0 тис. грн. збитку у 2019 році;
- сума чистого прибутку на 1 грн виручки від реалізації продукції складе 13,10 коп.

Успішному виконанню фінансового плану підприємства повинен сприяти дієвий систематичний контроль за доходами і видатками. Метою контролю є сприяння мобілізації всіх передбачених планом коштів і витрачання їх на передбачені потреби. Для придання контролю належного оперативного характеру перевірка та аналіз виконання фінансового плану повинні проводитись систематично протягом року. Контроль повинен здійснюватись на всіх ділянках фінансової діяльності підприємства: за грошовими видатками на виробництві, собівартістю продукції надходженням виторгу, утворенням і направленням грошових накопичень, формуванням і виконанням оборотних засобів, виконанням плану фінансування капітальних вкладень, введенням в дію закінчених об'єктів та ефективним використанням основних фондів.

Контроль за виконанням фінансового плану повинен здійснюватися за допомогою аналізу звітів за місяць, квартал, рік. При виявленні наявних резервів вони враховуються у планах наступних періодів. З метою економії всіх видів ресурсів важлива увага повинна приділятися попередньому і поточному контролю, своєчасному перегляду норм видатків матеріальних цінностей, контролю за станом запасів сировини, матеріалів, обладнання, за дотриманням нормативів оборотних засобів і залученням у виробництво понаднормативних матеріальних цінностей.

Збалансований фінансовий розвиток підприємства є запорукою його успішного функціонування, особливо в кризових умовах, дає змогу забезпечити високоефективну господарську діяльність та конкурентоспроможність підприємства.

Збалансований фінансовий розвиток підприємства - це сукупність кількісних і якісних змін у фінансовій діяльності підприємства, які покращують фінансовий стан підприємства шляхом забезпечення фінансової рівноваги та сприяють підвищенню здатності підприємства протидіяти негативним впливам зовнішнього середовища.

Збалансований фінансовий розвиток характеризується таким станом підприємства, який забезпечує:

- фінансову рівновагу, стійкість, платоспроможність і ліквідність підприємства у довгостроковому періоді;
- достатню фінансову незалежність підприємства;
- захищеність фінансових інтересів власників підприємства;
- високий рівень фінансової безпеки підприємства;
- зменшення рівня фінансових ризиків.

Ділова активність підприємства проявляється у динамічному розвитку підприємства, досягненні ним поставленої мети. Основним свідченням цього є: широта ринків збуту, стабільна репутація підприємства, рівень ефективності використання фінансових ресурсів, високий імідж на ринку послуг тощо.

В якості критеріїв ділової активності використаємо такі показники, як обсяг реалізації продукції, прибуток, величину капіталу, авансованого в активи підприємства. При цьому обов'язково врахуємо так зване "Золоте правило" економіки підприємства, згідно якого прибуток повинен зростати більш високими темпами, ніж обсяг реалізації продукції та вартість майна підприємства.

Проаналізуємо, чи дотримуватиметься АТ «Подільський цемент» "золотого правила" економіки у наступному періоді за допомогою даних таблиці 3.5

Таблиця 3.5

Оцінка фінансового розвитку АТ «Подільський цемент» на перспективу

Показники	2022р	2024р	Відхилення
Середній розмір капіталу, тис. грн.	6754448,0	8274198,8	1519750,8

Чистий дохід (виручка) від реалізації, тис. грн.	2579764,0	3353693,2	773929,2
Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування, тис. грн.	-4280135,0	535720,7	4815855,7
Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	-3568717	439291,0	4008008,0
Темп росту авансованого капіталу, %	107,10	122,50	15,40
Темп росту обсягу реалізації, %	63,96	130,00	66,04
Темп росту прибутку до оподаткування, %	-269,76	x	x
Рівень рентабельності (збитковості) активів, %	-52,84	5,31	58,14

Оскільки умови виконуються, то це є свідченням того, що:

- темп росту авансованого капіталу становить 122,50% проти 107,10% у 2022 році;

- обсяг реалізації буде зростати швидшими темпами, ніж вкладений капітал, тобто АТ «Подільський цемент» буде використовувати ресурси більш ефективно;

- у 2024 році АТ «Подільський цемент» зможе забезпечити прибуткову діяльність і отримати прибуток в сумі 439291,0 тис. грн. проти 4280135,0 тис. грн. збитку у 2022 році, що свідчить про відносне зниження витрат виробництва;

- економічний потенціал АТ «Подільський цемент» зростає, оскільки всі темпи зміни показників вищі за 100%.

- рівень рентабельності активів АТ «Подільський цемент» становитиме 5,31%, що також сприятиме фінансовому розвитку підприємства.

Як ми бачимо з даних таблиці 3.5, на перспективу у підприємства виконуються умови "золотого правила" економіки.

ВИСНОВКИ

Умови введення підприємницької діяльності в сучасних реаліях соціально-економічного життя України є нестабільними та дестабілізуючими. Монетарні та фіскальні антикризові методи державного регулювання та трьохкратна девальвація національної валюти призводить до недоотримання прибутку, наростання збитковості, банкрутства, у результаті чого підприємствами не забезпечується не тільки розширене, а й просте відтворення і, як наслідок, знижується стійкість до умов функціонування виробничо-господарської діяльності суб'єкта підприємницької діяльності, тому проблема фінансового забезпечення стійкого розвитку підприємства залишається надзвичайно актуальною.

АТ «Подільський цемент» — це одне з найефективніших і найсучасніших підприємств із сухим способом виробництва клінкеру в Європі. Завод діє з 1970 року, а з 1999 року входить до складу групи CRH.

Сировиною для виробництва цементу є вапняки та глина місцевих родовищ, яка видобуваються у власних кар'єрах. Всі види цементу, що виробляє підприємство, сертифіковані на відповідність національним стандартам у системі "Укрседро".

Середньорічна вартість активів АТ «Подільські Товтри» протягом досліджуваного періоду зменшилась на 47309,0 тис. грн. або на 0,7% і становить в 2022 році 6754448,0 тис. грн.

АТ «Подільський цемент» нарощував обсяги реалізації продукції у 2020 та 2021 роках порівнянні з 2020 роком. Проте у 2022 році обсяги реалізації продукції зменшились на 1453388,0 тис. грн. (36,0%) у порівнянні з 2021 роком та на 895484,0 тис. грн. (25,8%) порівняно з 2019 роком.

За оцінками ООН, економіка України скоротилася на більш, як 35% у 2022 році через масове руйнування інфраструктури, зокрема залізничного та інших сполучень із сусідніми країнами, дорожньої мережі та мостів порівняно із зростанням на 3% за 2021 рік. Поручено виробничу та

торговельну діяльність, є великі втрати робочої сили через міграцію або призов до армії. На стан економіки також істотно впливають атаки росії на об'єкти енергетичної інфраструктури, блокування портів та пошкодження металургійних заводів.

Собівартість реалізованої продукції знизилась на 6,4%, а чистий дохід від реалізації знизився на 25,8%. Тому витрати на 1 грн реалізованої продукції зросли 66,57 коп у 2019 році до 83,97 коп у 2022 році або на 26,1%.

Протягом досліджуваного періоду АТ «Подільський цемент» працював періодично прибутково. Якщо у 2019 році чистий прибуток становив 2362445,0 тис. грн., у 2021 році – 1345231,0 тис. грн., то у 2020 році чистий збиток – 1721200,0 тис. грн. та у 2022 році - 3568717,0 тис. грн.

Якщо у 2019 році прибутковість активів становила 34,73%, то у 2022 році – збитковість активів становить 52,84%. Тобто, у 2022 році на кожних 100 грн, що інвестовані в активи АТ «Подільський цемент» отримано 52,84 грн збитку проти 34,73 грн прибутку у 2019 році.

Баланс АТ «Подільський цемент» не є ліквідним, оскільки не виконуються умови три з чотирьох умов.

в 2022 році на кожну гривню поточних зобов'язань припадає лише 10 коп вартості поточних активів. Даний коефіцієнт протягом досліджуваного періоду знизився в 2,4 рази, що свідчить про значне зниження рівня ліквідності підприємства.

Коефіцієнт швидкої ліквідності допомагає оцінити можливість погашення АТ «Подільський цемент» короткострокових зобов'язань у випадку його критичного стану. Протягом досліджуваного періоду даний коефіцієнт знизився з 0,44 в 2019 році до 0,08 в 2022 році і не відповідає нормативному значенню.

У 2019 році коефіцієнт абсолютної ліквідності відповідав рекомендованому значенню. Проте він знизився до 0,05 у 2020 році та 0,02 у 2021 та 2022 роках. Тобто, у 2022 році за рахунок наявних грошових коштів

підприємство могло розрахуватися лише за 2% своїх поточних зобов'язань, що в 10 разів менше рекомендованого значення.

Отже, протягом 2019-2022 років АТ «Подільський цемент» не є ліквідним, причому його ліквідність значно знизилась.

Підприємство є неплатоспроможним протягом всього досліджуваного періоду, оскільки сальдо знаходиться в активі балансу і дефіцит наявних коштів для покриття заборгованості з кожним роком зростає. Якщо у 2019 році дефіцит складав 2404355,0 тис. грн. (56,3%), то протягом досліджуваного періоду він зріс до 4012042,0 тис. грн. (91,5%).

Розрахована система показників свідчить про те, що АТ «Подільський цемент» економічно залежне і його фінансова залежність від зовнішніх джерел фінансування зростає. Значна частина коефіцієнтів мають від'ємне значення у зв'язку з відсутністю власного капіталу.

АТ «Подільський цемент» відчуває суттєву недостатність оборотних активів для здійснення поточної діяльності. Оптимальним співвідношенням між оборотними активами і поточними зобов'язаннями вважається $(2-2,5) : 1$. Підприємство при залишках оборотних активів станом на кінець 2022 року 1601654,0 тис. грн. має розмір короткострокових зобов'язань 4383060,0 тис. грн. Отже, порушується одне з основних правил фінансової стійкості та платоспроможності підприємства. Тому, не випадковим є невідповідність значень коефіцієнтів фінансової стійкості оптимальному та стійка тенденція до його зменшення.

Вартість майна АТ «Подільський цемент» на кінець 2022 року становить 7131188,0 тис. грн., що на 280435,0 тис. грн. більше порівняно з 2019 роком та на 753480,0 тис. грн. більше у порівнянні з 2021 роком. Протягом досліджуваного періоду вартість майна збільшилась на 4,09%.

Найбільшу питому вагу в структурі майна АТ «Подільський цемент» протягом всього досліджуваного періоду займають необоротні активи. Причому їх питома вага зросла з 59,86% у 2019 році до 77,54% у 2022 році. У

вартісному вираженні їх вартість збільшилась на 1428688,0 тис. грн. (або на 34,84%) і становили в 2022 році 5529534,0 тис. грн.

На кінець 2022 року на балансі АТ «Подільський цемент» обліковується збиток в сумі 9540679,0 тис. грн. У 2020 та 2022 роках підприємство від виробничо-господарської діяльності отримувало збитки, у 2019 та 2021 роках прибутки, проте їх не вистачає для покриття раніше отриманих збитків, а тому у підприємства відсутній власний капітал. Для його фінансування залучаються позикові кошти.

Підприємство станом на кінець 2022 року має загальний розмір капіталу 7131188,0 тис. грн. Протягом досліджуваного періоду спостерігаємо його збільшення на 280435,0 тис. грн порівняно з 2019 роком та на 753480,0 тис. грн відносно 2021 року.

Спостерігаємо дефіцит власного капіталу підприємства. Головною причиною цього є наявність непокритих збитків. Їх розмір на кінець 2022 року склав 9540679,0 тис. грн. Це призвело до порушення основних принципів господарювання, в результаті чого підприємство не лише втратило можливість здійснювати самофінансування, але й виконувати умови самоокупності виробництва.

Позитивно характеризує роботу АТ «Подільський цемент» те, що зростає питома вага довгострокових зобов'язань і забезпечень у структурі капіталу порівняно з поточними зобов'язаннями та забезпеченнями. Правильність такого твердження підтверджують темпи їх зростання. Якщо темпи зростання поточних зобов'язань і забезпечень протягом досліджуваного періоду становили 102,71%, то довгострокових зобов'язань і забезпечень – 157,19%. Тому питома вага довгострокових зобов'язань і забезпечень зросла на 53,83 п.п., а короткострокових зобов'язань і забезпечень знизилась на 0,83 п.п.

Рівень ефективності господарської діяльності будь-якого підприємства та можливості його фінансового розвитку визначають фінансові результати, отримані внаслідок цієї діяльності.

У 2022 році підприємством отримано 3568717,0 тис. грн чистого збитку. Протягом досліджуваного періоду (за виключенням 2019 та 2021 років) підприємство працювало збитково. В цілому за 4 роки досліджуваного періоду сума чистого збитку становить 1582241,0 тис. грн.

Причиною збитковості АТ «Подільський цемент» є те, що зменшилися обсяги реалізації продукції і темпи зниження доходів випереджають темпи зниження витрат.

Із 100 грн, які вкладені в активи, АТ «Подільський цемент» в 2019 році одержав прибутку в розмірі 34,73 грн., а в 2021 році – 21,33 грн, збитку в 2020 році – 26,30 грн та у 2022 році – 52,84 грн. Рівень рентабельності власного та власного оборотного капіталу неможливо визначити, оскільки у підприємства протягом всього досліджуваного періоду вони відсутні, а АТ «Подільський цемент» фінансує свою діяльність за рахунок позикових коштів.

Розрахована система показників свідчить про зниження рівня ділової активності АТ «Подільський цемент».

Можна стверджувати про недотримання АТ «Подільський цемент» золотого правила свого розвитку:

- по-перше, темпи зміни сукупного капіталу менші за 100%;
- по-друге, спостерігаємо перевищення темпів зростання виручки від реалізації продукції над темпами зростання сукупного капіталу (крім 2022 року);
- по-третє, темпи зростання прибутку не перевищують темпи зростання виручки від реалізації продукції, а в 2020 та 2022 роках взагалі спостерігаємо збиток.

Отже, можемо зробити висновок, що АТ «Подільський цемент» не забезпечений власним капіталом у зв'язку з збитковістю діяльності в попередніх роках і наявністю непокритого збитку. Відсутність прибутку та власного капіталу є перешкодою не тільки для розвитку, але й виживання в ринкових умовах господарювання.

Основні виклики, з якими стикається підприємство в умовах воєнного стану:

- недостатність фінансових ресурсів, як наслідок: обмеження доступу до фінансових ресурсів, як-от кредити, інвестиції або дотації;
- обмеження можливостей підприємства щодо реалізації стратегічних планів розвитку;
- зміна ринкових умов: зміна попиту, зміна цін, зміна кон'юнктури ринку, коригування фінансових прогнозів, перегляд стратегії розвитку зі врахуванням ринкових можливостей та конкурентоспроможності;
- ризики та нестабільність бізнес-середовища, зокрема політичний, економічний та соціальний складники. Нетрадиційними ризиками в зазначених умовах є ризик збитків від воєнних дій, ризик зміни регуляторного середовища, ризик втрати доступу до ринків тощо. Ці ризики впливають на процес реалізації стратегії розвитку підприємства та вимагають впровадження заходів ризик-менеджменту;
- виклики забезпечення безпеки та логістики, зокрема щодо захисту працівників, активів, постачання сировини та доставки готової продукції. Це може вплинути на витрати підприємства та на його здатність виконувати стратегічні плани. Організація логістики та забезпечення безпеки можуть стати одними з ключових аспектів формування стратегії розвитку в умовах воєнного стану.

Ефективність функціонування АТ «Подільський цемент» залежить від правильної стратегії управління капіталом підприємства. Її важливою складовою є оптимізація структури капіталу.

У 2020-2022 роках при агресивному підході до фінансування активів у підприємства 72,17-77,54% всіх активів повинні фінансуватися за рахунок власного капіталу і 22,46-27,83% за рахунок залучення позикового капіталу, проте знову спостерігаємо відсутність власного капіталу, який компенсується позиковим.

Отже, АТ «Подільський цемент» і надалі використовуватиме

агресивну стратегію фінансування активів у зв'язку з недостатністю власного капіталу, який буде спрямовуватись не лише для фінансування необоротних активів, але й оборотних активів.

Провівши прогнозування фінансових результатів, ми встановили, що показники діяльності АТ «Подільський цемент» значно покращаться при дотриманні тенденцій змін:

- витрати на 1 грн виручки від реалізації знизяться на 13 коп;
- сума чистого прибутку у 2024 році складе 439291,0 тис. грн. у порівнянні з 4280135,0 тис. грн. збитку у 2019 році;
- сума чистого прибутку на 1 грн виручки від реалізації продукції складе 13,10 коп.
- темп росту авансованого капіталу становитиме 122,50% проти 107,10% у 2022 році;
- обсяг реалізації буде зростати швидшими темпами, ніж вкладений капітал, тобто АТ «Подільський цемент» буде використовувати ресурси більш ефективно;
- у 2024 році АТ «Подільський цемент» зможе забезпечити прибуткову діяльність і отримати прибуток в сумі 439291,0 тис. грн. проти 4280135,0 тис. грн. збитку у 2022 році, що свідчить про відносне зниження витрат виробництва;
- економічний потенціал АТ «Подільський цемент» зростає, оскільки всі темпи зміни показників вищі за 100%.
- рівень рентабельності активів АТ «Подільський цемент» становитиме 5,31%, що також сприятиме фінансовому розвитку підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Біла О.Г. Фінансове планування і фінансова стабільність підприємств // Фінанси України. — 2015. — № 4. — С. 113.
2. Білик М.Д., Павловська О.В., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. — 2-ге вид., без змін. — К.: КНЕУ, 2007. — 592с.
3. Бланк І.А. Управління формуванням капіталу: підручник / І.А. Бланк — К.: Ніка-Центр, 2016. — 512 с. — С. 385.
4. Богацька Н.М., Галюк О.В. Фінансовий стан підприємства та шляхи його покращення в бізнес-процесах підприємства. Молодий вчений. Херсон, 2013. № 2. С. 12–16.
5. Богданова В.А. Тезаврація прибутку як важливий напрямок самофінансування суб'єктів господарської діяльності. // Економіка і суспільство. — 2019. - №4. — с. 158-162.
6. Бражник Л.В. Фінансові ресурси підприємства: їх формування та використання. // Економіка і суспільство. 2018. № 14. С. 778–783.
7. Бровко Л.І., Бровко Є.І., Крижановський О.О. Формування фінансових ресурсів підприємств в умовах нестабільності. // Економіка та держава. — 2019. - №9. — с. 57-63.
8. Бруслиновська І. В., Матвійчук В. І. Теоретичні аспекти формування фінансової стратегії підприємства. Економіка і організація управління. 2018 (31), с. 100–111.
9. Ватченко О.Б., Тахмазова І.Б. Управління оборотним капіталом підприємства. Економічний простір. 2011. № 50. С. 193–200.
10. Воробйов Ю. М. Теоретичні засади формування і використання фінансових ресурсів в соціально-економічній системі держави/ Ю. М. Воробйов // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. — 2009. — № 4. — С.16–24.

11. Галушак В.В. Фінансова стійкість та фінансова стратегія підприємства як ефективне формування та використання фінансових ресурсів. // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. - №4. – с. 810-813.
12. Горідько О.В., Якімова В.І., Фоміних В.І. Джерела формування фінансових ресурсів підприємств та їх оптимізація. // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. - №20. – с. 282-286.
13. Гуткевич С.О. Прибуток як основа ефективного управління розвитком підприємства. // Інтелект ХХІ. – 2014. - №6. – с. 15-21.
14. Гуцул М. О. Концепція фінансового забезпечення стійкого розвитку підприємства. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарств. – 2016. - Випуск 7, частина 1. – с. 102 - 105.
15. Гуцул М.О. Фінансове забезпечення стійкого розвитку підприємства: економічна сутність та особливості. // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2016. - Випуск 17. Частина 1. – с. 112-115.
16. Дем'янчук М.А., Станкова В.В. Напрями формування джерел фінансового забезпечення сталого розвитку підприємства. Молодий вчений. 2017. № 5(45). С. 561–567.
17. Добровольська О.В. Класифікація факторів впливу на економічну стійкість підприємств / О.В. Добровольська // Інвестиції: практика та досвід. — 2007. — № 8. — С. 23—27.
18. Дропа Я. Б. Оптимізація структури фінансових ресурсів підприємства в сучасних умовах // Я. Б. Дропа // БізнесІнформ. – 2016 - № 12. С. 169 – 175.
19. Дропа Я.Б. Формування фінансових ресурсів підприємств в сучасних умовах розвитку фінансової системи / Я.Б. Дропа, О.М. Терешко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/01/60-1.pdf>.

20. Єлецьких, С.Я. Послідовність етапів процесу управління розвитком промислового підприємства з позицій забезпечення його фінансової стійкості / С.Я. Єлецьких // Науковий огляд. 2014. Т. 8, № 9. С. 41–57.
21. Ігнатюк І. О. Питання формування та розподілу прибутку як передумови ефективного функціонування підприємства [Електронний ресурс] / І. О. Ігнатюк. – Режим доступу : http://www.nbuuv.gov.ua/portal/natural/NVUU/Ekon/2009_28_3/statti/2_7.ht
22. Кавтиш О.П., Трохименко М.Ю. Проблеми формування і напрями розподілу прибутку промислових підприємств в умовах кризи // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2016. - №5 (05). – с. 215-218.
23. Катан Л.І. Фінансові ресурси підприємства та особливості їх формування/ Л.І. Катан, А.І. Сидоренко // Ефективна економіка. – 2014. – №6. – С. 101-105.
24. Коваленко Л.О., Ремньова Л.М. Фінансовий менеджмент: Навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2005. – 485 с.
25. Кожухова Т.В. Формування та трансформація глобальної системи фінансування сталого розвитку : монографія. Кривий Ріг : Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського, 2017. - 335 с.
26. Козачок І. А Формування та управління ефективним використанням фінансових ресурсів підприємства / І. А. Козачок // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2011. – № 47 – С. 277–283.
27. Крупка Я. Д. Пріоритетні напрями оптимізації структури капіталу підприємств / Я. Д. Крупка // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2010. – № 5. – С. 122–127.
28. Кузьменко А. Ю. Джерела фінансування розвитку малих підприємств / А. Ю. Кузьменко. – Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції, 08 Листопада 2018 р. – Полтава: ПолтНТУ, 2018. – 187 с.

29. Куліченко Ю.Л. Фінансові ресурси підприємства та їх оптимізація / Ю.Л. Куліченко // Молодіжний вісник УАБС НБУ. Серія «Економічні науки». – 2013. – № 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bulletin.uabs.edu.ua/B726B86443B5FFB6C3>.
30. Лагун М.І. Послідовність проведення комплексного аналізу фінансового стану підприємства. // Формування ринкових відносин в Україні: Зб. наук. праць НДЕІ. – К., 2006. - № 6. – с. 31-36.
31. Левкович О. В, Калашнікова Ю. М. Фінансова стійкість як передумова інноваційного розвитку підприємства. // Бедринець М.Д., Довгань Л.П. Фінанси підприємств [Текст] навч. посіб. / М.Д. Бедринець, Л.П. Довгань. – Київ: Центр учбової літератури, 2018. 292 с.
32. Лизунова О. М. Управління проблемами покращення фінансового стану підприємства / О.М. Лизунова, О.В. Вискребець, А.О. Коновалова // Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіону. – 2011. – № 2. – С. 74-77.
33. Лісовий А.В., Чуницька І.І. Аналіз фінансових ресурсів як базис формування фінансового потенціалу. Бізнес-Навігатор. Херсон, 2010. Спецвип. 21. С. 96–101.
34. Мартиненко В.П. Фінансовий менеджмент : підручник / В.П. Мартиненко, Н.І. Климаш, К.В. Багацька, І.В. Дем'яненко [та ін.]; за заг. ред. Т.А. Говорушко. – Львів «Магнолія 2006», 2014. – 344 с.
35. Мартюшева Л. С. Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва. Навчальний посібник / Л. С. Мартюшева, Л.О. Меренкова. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2008. – 216 с.
36. Марухленко О.В. Impact Investing як інструмент розвитку соціального потенціалу. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 8. С. 116–119.
37. Марченко А. Аналіз джерел формування фінансових ресурсів / Марченко А. // Фінанси України. – 2002. - №9. – С. 102-109.

38. Мельник М. І. Факторний підхід до формування оптимальної структури капіталу підприємства / М. І. Мельник, Л. О. Шкварчук // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.9. – С. 203–208.
39. Мойсеєнко І.П. Інвестування: [навч. посіб.] / І.П. Мойсеєнко. – К. : Знання, 2006. – 490 с.
40. Нечипоренко А. В. Теоретичні аспекти формування та використання фінансових ресурсів підприємства [Електронний ресурс] / А. В. Нечипоренко, А. О. Рибалкіна // Ефективна економіка. – 2020. – № 11. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8361>. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.11.85
41. Павловська О. В. Фінансовий аналіз: [навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц.] / О. В. Павловська, Н. М. Притуляк, Н. Ю. Невмержицька. – К.: КНЕУ, 2002. – 388 с.
42. Пащенко І.Л. Прогнозування фінансової діяльності підприємства / І.Л. Пащенко // Фінанси України. – 2011. – № 4. – С. 45–50.
43. Пилипенко О.І. Фінансові ресурси корпорацій: поняття та класифікація / О.І.Пилипенко // Міжнародний збірник наукових праць. - № 3(12). – С. 367-380.
44. Пігуль Н.Г. Аналіз фінансової стійкості підприємств України. Приазовський економічний вісник. 2019. – Вип. 1. – С. 186-190.
45. Подольська В.О., Яріш О.В. Фінансовий аналіз: Навч. посібник. – К.: ЦНЛ, 2007. – 488 с.
46. Пристемський О.С. Самофінансування як основа забезпечення фінансової безпеки підприємства / О. С. Пристемський // Вісник Бердянського університету менеджменту. – 2012. – № 4. – С. 106-108.
47. Семенча І. Є., Гордієнко С. О. Формування стратегії розвитку бізнесу з урахуванням умов воєнної економіки України. Економічний простір. 2022 (181), с. 143–150.

48. Серединська В. М. Економічний аналіз: навч. посіб. [Текст] / В. М. Серединська, О. М. Загородна, Р. В. Федорович. –Тернопіль, АСТОН, 2010. - 592 с.
49. Сидяга Б.В. Проблеми формування та використання прибутку комерційних підприємств / В.Б. Сидяга// Економіка та управління підприємствами – Випуск III (55). – 2014. – С. 144-152.
50. Силка О. С. Управління фінансовими ресурсами підприємства / О.С. Силка // Інноваційний потенціал української науки – ХХІ сторіччя. – 2010. – №4. – С. 48-53.
51. Тарасенко Н.В., Вагнер І.М. Фінансовий аналіз: Навч. посіб.- Львів: "Новий світ-2000", 2008.- 444с.
52. Тарасова Е.В. Фінансовий механізм стійкого розвитку підприємства. // Економіка харчової промисловості. – 2016. - Том 8, Випуск 2. – с. 59 – 63.
53. Терещенко О. Дискримінантна модель інтегральної оцінки фінансового стану підприємства. // Економіка України. – 2003. - № 8. – с. 38-44.
54. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2003. – 554 с.
55. Тимошенко О.В., Гудима Л.О. Теоретико-методологічні засади фінансового забезпечення підприємств в Україні. // Причорноморські економічні студії. – 2019. - №41. – с. 140-145.
56. Туркот О. А., Рурак В. С. Щодо прибутку акціонерного товариства та його розподілу / О. А. Туркот, В. С. Рурак // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2017. - №2. – С. 135-144.
57. Філіна Г.І. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч. посібн. / Г.І. Філіна. – Вид. 2-ге, [перероб. та доп.]. – К. : Центр навч. літ-ри, 2009. – 320 с.
58. Фінансовий аналіз: Навч. посіб./ Г.В. Митрофанов, Г.О. Кравченко, Н.С. Барабаш та ін.; За ред. проф. Г.В. Митрофанова. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т: 2002. – 301 с.

59. Фурик В.Г., Ткачук Л.М., Гринь А.О. Самофінансування підприємства: механізм реалізації в умовах відкритої та прихованої форм. // Економіка. – 2018. - №16. – с. 534-540.
60. Хрущ Н.А., Приступа Л.А. Фінансові ресурси підприємства: дослідження ознак і класифікація // Науковий журнал. 6.2005 Вісник Хмельницького нац. університету. Економічні науки. Том 3. Хмельницький, – 2005. – С. 223-227
61. Цуканова Л. В., Грибкова С. М. Проблеми вибору джерел фінансування та їх застосування в промисловості України. // Економічний вісник Донбасу. – 2016. - № 3(45). – с. 149-153
62. Швиданенко Г.О. Управління капіталом підприємства: навч. посіб. / Г.О. Швиданенко. — К.: Центр економічної статистики, 2017. — 436 с. — С. 241.
63. Шелудько В.М. Фінансовий менеджмент: Підручник. – К.: Знання, 2006. – 439с. – (Вища освіта ХХІ століття)
64. Щербань О.Д., Коновал А.В. Механізм формування фінансових ресурсів підприємств. // Економіка і суспільство. – 2018. - №16. – с. 554-559.